

Petrus och Maria

Reträttföredrag 19-21 juni 2017, Berget Rättvik,
Biskop Anders Arborelius ocd
(Föredragen är nedskrivna efter bandinspelning)

Föredrag I

Heliga Treenighet, vi tillber dig. Hjälp oss att leva i ljuset av ditt mysterium, så att vi mer och mer förvandlas och kan återspegla Kristus för världen. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Vi måste alltid återvända till Treenighetens mysterium för att förstå vår tro, vårt liv och oss själva. Allt är skapat av Gud och allt kan ge oss en aning om Guds innersta mysterium. Det finns två principer som vi möter i hela tillvaron: enheten och mångfalden. Gud är till sin natur och sitt väsen en men tre till personerna. I Kyrkans mysterium finner vi samma verklighet. Kyrkan är en till sitt väsen men består av de många. Denna paradoxala verklighet måste hållas i balans på olika sätt genom Guds eget verk, genom Anden. Petrus och Maria kan hjälpa oss att förstå hur Kyrkan till sitt väsen kan leva i samstämmighet och enhet trots mångfalden. Pingstikonen visar en bild av Kyrkans verklighet. Vi är samlade inte i den övre salen som Maria och lärjungarna utan i den undre salen på Berget för att ta emot Andens gåva till oss. Vi är på reträtt, för vi tror att den Helige Ande vill göra något stort och underbart med oss, även om det sker i det lilla och obetydliga. Det är så Gud ofta handlar. Var och en av oss behöver öppna sig för Andens verk, så att vi ser vår plats, vår uppgift i Kyrkan, i världen, där vi lever.

Gud har skapat oss till unika mästerverk, men vi tror ibland att vi är misslyckade, ja, att vi är missfoster. Arvsyndens stora tragedi är, att vi tror att vi inte duger mycket till. Att förväxla det med ödmjukhet är mycket tragiskt. Vi är svaga och bräckliga varelser i behov av Guds nåd, men vi har en oändlig potentialitet. Petrus och Maria kan hjälpa oss att finna vår jämvikt, uppgift och kallelse.

Vi kan använda en annan bild: av gungbrädan. Petrus och Maria och allt det de står för måste hållas i jämvikt för att Kyrkans mysterium skall fungera som bäst. Egentligen gäller det hela tillvaron. Det som Petrus och Maria representerar behöver hela tiden balanseras mot vartannat. Det gäller lära och liv, ledning och efterföljelse, att göra och att vara. Vi kan uttrycka det på många sätt. Det finns en slags dubbelhet i existensen. Jag frågar ibland människor vilket pronomen de använder, då de tänker på Kyrkan, hon eller den. Ingenting kan egentligen bli fel. Vi kan se på Kyrkan både utifrån Marias verklighet, Maria som Kyrkans Moder, Kyrkan som vår Moder, och Kyrkan som en institution, en organisation, där Petrus innehar huvudrollen. Dessa två verkligheter måste gå samman. De får inte spelas ut mot varandra utan berika varandra, så att vi får del av det fulla spektrum, där vi är menade att möta Kristus och förvandlas av hans nåd.

Hela kyrkohistorien är en balansgång mellan dessa två poler. När Kyrkan verkligen har utvecklat hela sin verklighet och kommit till blom beror det ofta på att Petrus och Maria har gått samman. Det kan vi se också i en församling, i ett kloster och i varje gemenskap, att Petrus och Maria måste leva i harmoni. Då kan också alla andra upptäcka sin plats, sin

uppgift, sin kallelse i Kyrkan. Men vi behöver ständigt återföra hela verkligheten till Treenigheten för att vi där skall få den ständiga inspiration som vi behöver för att se vår plats i Kyrkans mysterium.

Jag hade en gång en lärare som var rund och jovialisk och kallades Klosterlasse. Han sade att den Katolska Kyrkan är som en pyramid. Högst upp sitter Petrus, påven. Sedan kommer kardinalerna och furstebiskoparna. Det är en bild som lätt kan bli en nidbild, men det ligger något i denna hierarkiska struktur. Lars Bergkvist skrev en bok som hette "Den heliga pyramiden". Men den bilden får aldrig ta överhanden, utan den måste balanseras med bilden av Kyrkan som vår moder. Paul Claudel (1868-1955) säger: "Denna majestätiska moder i vars knä vi har lärt oss allt". Det är genom Kyrkan som vi har mött Jesus, inte genom instagram eller mobilsamtal, även om också det kan användas av Kyrkan, av de troendes gemenskap. Tron kommer till oss genom Kyrkans moderliga undervisning och hjälp. Bakom detta ser vi Jungfru Maria som ur bilden av Kyrkan, som den som mer än någon annan kan ge oss en bild av Kyrkans liv och innersta verklighet. Vid hennes sida står Petrus, som sammanfattar och symboliserar lärans enhet i vårt kyrkliga liv. Om vi ser på oss själva har vissa en större dragning till Maria, andra till Petrus. Det finns olika accenter i vår kyrkliga identitet, men det viktiga är att de för oss vidare till Jesus.

Det kan alltid finnas en frestelse att bli stående. Jag träffade en gång en konvertit som förstod något av den frestelse som kanske många känner, att fastna vid Kyrkan och inte gå vidare till Kristus. Man kan fastna vid Petrus eller vid Maria för att inte gå vidare till Kristus. Det är en mardröm i ekumeniska sammanhang om en katolik säger sig älska Maria mer än Jesus. Ingen skulle bli mer ledsen än Jungfru Maria att höra det. Samtidigt ligger det något i människans natur, att det moderliga är viktigare än det faderliga. Vi behöver bägge delarna. Så är det också i Kyrkan. Men det är ofta en ständig dragkamp, en ständig gungbräda, där hela Kyrkan, vi och varje enskild gemenskap i Kyrkan befinner sig. Det gäller att finna harmoni, ömsesidighet och samstämmighet mellan Maria och Petrus, för att vi skall möta Jesus Kristus på ett djupt och förvandlande sätt.

Den Helige Andes stora uppgift är att få harmonin att gå samman, liksom Anden i Treenigheten uttrycker Faderns och Sonens gemensamma enhet. Det är viktigt för oss att hela tiden återvända till Treenigheten som själva ur bilden av allt det som finns. Då möter vi ord som dialog, person, relation och enhet som sedan flyttas över till Kyrkans plan och till vårt mänskliga plan. Det Andra Vatikankonciliet (1962-1965) brukar kallas dialogens koncilium i alla bemärkelser. När Andra Vatikankonciliet talar om Kyrkan, förhållandet till världen, förhållandet till andra religioner men också människans förhållande till Gud, är det kännetecknat av relation och dialog. Det är egentligen trinitariska termer. I Gud finns det en ständig dialog i relation mellan de gudomliga personerna. Samtidigt är det en oupplöslig enhet.

Hela tiden får vi söka ta till oss och förverkliga i vårt liv, att vi är unika personer, men att vi också behöver relationer med andra för att bli vad vi är. Vi är inte öar utan kontakt med andra. Vi är inte individer som är åtskilda och särskilda från varandra. Nutidens stora frestelse, inte minst i vårt samhällsklimat, är en utpräglad individualism, där man alltid sätter individen framför familjen eller gemenskapen. För att bli en äkta person behöver vi andra personer. För att bli ett äkta jag behöver vi möta ett du, både Guds Du och andra mänskliga du. I Kyrkans inre liv ser vi hur viktigt det är att ha dessa relationer till andra du. Under reträtten är det

Petrus och Maria vi skall försöka få som dialogpartner och bygga upp en relation till för att de på ett unikt sätt skall föra oss djupare in i relationen med Gud, med Jesus Kristus.

Helgonens stora uppgift är att de på ett unikt sätt kan leda oss närmare Jesus. De vill inte ta något ifrån vår djupa relation till Jesus. De är inte hinder utan genomgångskanaler. Den allmänna sakramentaliteten innebär, att den tillvaro som omger oss, naturen och människorna, alltid kan hjälpa oss att komma Gud närmare. Allt skapat kan bli en väg till en djupare gemenskap med Skaparen. Det låter självklart, men ofta blir vi stående vid det skapade och fastnar i det. En av arvsyndens tragedier är att vi inte kan se på tillvaron som något som leder oss fram till den som har skapat allt, utan vi klistrar oss fast, fastnar vid det skapade. Vi glömmer bort att vi kan ledas vidare till en djupare gudsgemenskap genom de människor vi möter, som då också får en större värdighet och skönhet, oavsett vem de är, eftersom de är en kanal genom vilken Gud kan tala till oss och vi till honom.

Allra tydligast blir det i de heliga, som har förvandlats så mycket av Guds nåd, att de kan släppa igenom mer av hans verklighet. Men egentligen har alla människor denna förmåga, speciellt de fattiga, de föraktade, de små och de ödmjuka. Kyrkan bygger på att vi litar på att vi kan hjälpa varandra att komma Gud närmare, att vi alla har samma mål, att vi vill bli mer och mer samstämda med Jesus Kristus, och att vi alla kan bidra till att vi får komma honom närmare. Det är en mycket viktig insikt, inte minst i de konflikter och svårigheter som ofta uppträder där människor finns, att också svårigheterna kan göra oss mer osjälviska och mer öppna för Gud. Det är aldrig hopplöst när det hakar upp sig, utan vi kan i alla omständigheter ana att Gud finns med för att hela och sona. Som Augustinus (354-430) säger är Kyrkan *mundus reconciliatus*, den försonade världen. Även om det är fullt av svårigheter och konflikter på det lilla planet, får vi tro att Kyrkan representerar försoningens och frälsningens fullhet på ett unikt sätt och vi får del av den fullheten främst genom sakramenten.

När vi talar om enhet i Kyrkan behöver vi både Petrus och Maria för att få en överblick av vad enheten innebär. Petrus är enhetens ämbetsbärare och Maria är enhetens Moder. I första hand tänker man när det gäller Kyrkans enhet ofta på Petrus som på ett speciellt sätt har fått ämbetet att vara klippan, där Kyrkan vilar. Petrus har fått nycklarna till himmelriket. De nycklarna finns t.ex. på Luleå stadsvapen, kanske ett minne från medeltiden. När vi ser på kommunvapnen i Sverige verkar det som om Sverige vore världens mest katolska land. Här finns många helgon, t.ex. Ragnhild, Botvid, Gertrud och S:t Erik. Lammet med korsfanan finns både i Visby och i Järfälla. Den katolska enheten kan dyka upp där vi minst anar det.

Faktiskt ser vi att påven som symbol för enheten börjar bli mer och mer accepterad i olika kristna sammanhang, där man förut mer såg påven som ett hinder. Annars skulle man inte ha inbjudit påven till Lund för att delta i minnet av reformationen. Man kanske inte hade klart för sig hela bilden av påvens primat och ofelbarhet, men ändå såg man påven som en profetisk symbolfigur för den enhet som alla kristna hoppas, ber, längtar och gråter efter. Mer och mer ser man i en global och medial värld att påven blir en representativ samlande bild för kristenheten, inte minst utåt. Jag hörde från Tyskland, att så fort påven säger någonting som man inte gillar, finns det folk som träder ut ur den lutherska kyrkan. Det är inte logiskt, men det visar att de ser att påven har något också med dem att göra. Vi människor är ofta inte logiska, men vi reagerar ändå "metalogiskt". I en värld som vår, där det globala blir mycket viktigt, spelar påven en ännu större roll än tidigare.

Man brukar säga att det viktigaste som har hänt i påvarnas historia var när de förlorade sin världsliga makt, för då blev den andliga och moraliska halten tydligare. Annars handlade det ofta om konflikter och om maktområden. Under en lång tid var påvarna bundna vid Kyrkostaten. Vatikanstaten är också ett rättssubjekt, men det är inte en världslig maktfaktor i samma mening. Det var som om alla anade, att nu var tiden slut för Kyrkan som världslig makt. Det enda land som protesterade när Kyrkostaten gick under var Ecuador. Alla andra insåg att det var en anakronism att påven också skulle ha en kyrkostat. Sedan dess har den andliga och moraliska auktoriteten accepterats mer och mer, också av dem som kritiserar påven.

De som kritiserar Kyrkan, oss kristna eller påven förväntar sig mer av Kyrkan än av en vanlig instans. Annars skulle de inte bli så upprörda över något påven gjort eller sagt eller över att vi som kristna inte alltid fyller måttet. Också det pekar på att påven har en viktig roll som enhetens ämbetsbärare. Påven Johannes Paulus II (1920-2005) frågade en gång andra kristna hur de ville att han skulle vara för att de skulle kunna acceptera honom. Det är en mycket ödmjuk fråga. Det var inte alla som svarade, men Svenska kyrkan skickade in ett svar. Samtidigt vet vi att påven också är en stöttesten. De finska kyrkorna har ett unikt privilegium. De får varje år på Sankt Henriks fest träffa påven för ett samtal med representanter både från ortodoxa, lutherska och katolska Kyrkan. En gång frågade påven Johannes Paulus de samlade biskoparna vilket som är det största hindret för den kristna enheten. Då svarade den katolske biskopen Paul Verschuren (biskop 1967-1998): ”Du själv, helige Fader”. Det var lite oväntat, men påven hade humor, så han förstod att det låg något i svaret. Påven är både hindret och nyckeln. I vårt hus på biskopsämbetet har vi fått ett nytt nyckelsystem med elektroniska nycklar. Ibland lyckas det inte att öppna dörren. Det blir en väldig övning i tålmod. Så är det kanske också med påven. Han är nyckel till enheten men också ett litet hinder för många. Samtidigt ser vi att hindren börjar plånas ut. Att påven inbjöds för att minnas reformationen var ett tecken på att man från lutherskt håll ändå såg att påven hade en roll i att hela de sår som reformationen gav.

På ett kanske ännu djupare och andligt plan är Maria enhetens Moder. Den fulla enheten finns i Kristus, där Gud och människa är ett. Det är Maria som fick föda Gud till världen. Maria återspeglar i sig själv den dröm som Gud har om människan. Det är hon som till fullo får förkroppsliga frälsningens fullhet. I sig förkroppsligar Maria de reformatoriska slagorden: *sola fide*, *sola gratia* och *sola scriptura*. Maria överlistar Luther (1483-1546) på ett fantastiskt sätt. Luther hade en grundmurad tro och tillit till Jungfru Maria. Det är först senare som misstron mot Maria kommer in i delar av protestantismen. Luther hade kvar mycket av den fornkyrkliga och medeltida synen på Jungfru Maria. Därför är det inte fel att se på Maria som den som i sig förkroppsligar reformationens innersta önskan: *sola fide*, *sola gratia*, *sola scriptura*.

Andra Vatikankonciliet beskriver Maria som den troende människan som illustrerar trons pilgrimsfärd på ett unikt sätt. Under hela sitt liv leds hon av tro. Vid bebådelsen och vid alla de episoder då Skriften talar om Maria, är hon ur bilden av den troende. Det gäller när Jesus med sina föräldrar som tonåring går till templet, när Maria står vid korsets fot och när hon är på bröllopet i Kana. Där illustrerar hon trons djupaste hållning av överlåtelse, av tillit till Guds sanning och kraft. Andra Vatikankonciliet tog upp de invändningar som reformationen hade och försökte lösa upp de knutarna.

När man framställer Jungfru Maria som en urbild av den troende människan, motsvarar det *sola fide*, att det bara är genom tron som vi kan ta emot Guds fullhet, bli rättfärdiggjorda, heliggjorda och gudomliggjorda. Tron är alltid en nådegåva som vi tar emot. När ängeln hälsar Maria vid bebådelsen använder han ordet *Kecharitomene*. Änglarna menar vad de säger. Vi översätter ordet till svenska med du högt benådade eller full av nåd. Det är *sola gratia*, att Gud vill ge oss den fulla nåden. Men vi har ofta ett hinder genom vår själviskhet, vår arvsynd, vilket Maria inte hade. Under åtminstone en del av sitt liv accepterade även Luther den obefläckade avlelsen, att Maria i förväg fick del av den fulla frälsningen genom Kristi offerdöd för att kunna ta emot honom till fullo. Nådens fullhet ser vi på ett unikt sätt i Jungfru Maria, *sola gratia*.

Samtidigt är nådens fullhet också vårt mål, även om vi inte kan uppnå det här på jorden utan ofta behöver skärselden, reningsorten för att mer och mer uppfyllas av nåd och befrias från vår själviskhet och synd. När Gud skapade människan var hon full av nåd. Guds mening med människan är att hon skall vara full av nåd. Gud vill det. Vi måste också eftersträva att mer och mer bli uppfyllda av Guds nåd, att mer och mer vara öppna, att vara nådens käril som tar emot nåden. Vår tomhet är till för att fyllas av Guds fullhet, av nådens fullhet. Det vill Jungfru Maria förkroppsliga för hela Kyrkan.

När vi talar om Maria i detta sammanhang vill hon som enhetens Moder hjälpa också oss att bli helt uppfyllda av trons och nådens grundinställning. Det är hennes exemplariska uppgift att visa oss vad det innebär att helt ta emot Jesus i våra liv. Jesus är den ende Frälsaren, men Maria är den som illustrerar den frälsta människan. Hon är den enda som med full rätt kan säga att hon är frälst. På svenska är man väldigt optimist och kan säga att man är frälst när man har omvänt sig. Man har fått frälsningen, men frälsningen kan göra ännu mer. Det blir ofta en pastoral svårighet för många människor som har gått igenom en djup frälsnings- och omvändelseupplevelse, eftersom de tror att frälsningen skall vara fastklistrad och bli kvar som på ett fotografi.

Men efter frälsningsupplevelsen kommer ofta reningsperioden, öknen, natten. Då står man helt försvarslöst. Man menar sig redan vara frälst och undrar om man har blivit övergiven av Gud. Men man har blivit kastad ut i öknen för att bli ännu mer frälst. Då passar de bilder man har inte in och man tror att det är fel på Gud eller på en själv. Vissa skyller allt på Gud och vissa skyller allt på sig själva eller på andra. Gud vill att vi skall bli ännu mer frälsta. Det är inte hela världen om vi ibland är lite argisinta eller skriker lite på jobbet. Frälsningen pågår.

Ser vi på Maria får vi hopp. Hon är hoppets Moder och enhetens Moder. Hon är både Jesu Moder och vår Moder. Att ta till sig Marias hjälp för att öppna sig för Jesus är ofta av vital betydelse. Det finns en accent av Kristi mysterium som bara Maria kan ge oss tillgång till. Man kan likna det vid en mänsklig erfarenhet. Vi har en vän vi känner mycket väl, men vi har aldrig mött hans eller hennes moder. Så plötsligt kommer modern dit. Då är det som om någon del av den här personen blir tydligare genom modern. Något av Jesu mysterium kan vi bli ännu tydligare för oss, när vi ser på Jesus med Marias ögon. Det gäller inte minst själva korsets erfarenhet och Maria som står vid korsets fot. Otaliga konstnärer har avbildat det motivet. Under medeltiden var Stockholm en helig stad. Pilgrimerna kom i tusental till dominikanklostret, där nådebilden Helga Lösen, en bild av korsnedtagningen, vördades. Man ser Kristus som tas ner från korset och läggs i Marias knä, en aspekt av Kristi lidandes mysterium som ofta är oerhört betydelsefull. Michelangelo (1475-1564) har avbildat det

motivet. I Stockholm finns avbildningar både i Högalidskyrkan och i vår domkyrka. På något sätt blir korsets fasa lite mindre, men samtidigt kommer det oss ännu närmare och blir ännu mer genomborrande när vi ser på det med Maria. Jesus läggs liksom i vårt knä. Vi får ta emot honom som den döende Frälsaren, som Guds stora gåva just till oss. Det är för oss har han dött. Vi får ta emot honom tillsammans med hans Moder. Hon hjälper oss att ta emot honom och vi får ta emot honom med hennes hjärta. Det blir ännu närmare, men det blir inte riktigt så fasansväckande. Något av detta kan vi också märka vid en dödsbädd. Är vi där tillsammans med Jungfru Maria, blir det någonting annat än om vi bara sitter där. Det är fler och fler som dör ensamma. Men då finns Maria alltid där som förebedjande Moder som tar emot och ger vidare. I Maria ser vi också syster Död, som Franciskus (1182-1226) säger, den som hjälper oss att gå över från död till liv, den som gör dödens fasa lite mindre, men samtidigt gör döden mer Kristuslik.

Det sista *sola* är *sola scriptura*. Maria har en biroll i frälsningens verk. Hon står hela tiden vid Jesu sida, men hon är med, inte för att dra ögonen till sig, men för att rikta vår blick på Jesus. Denna biroll i frälsningens drama är mycket viktig för att huvudrollsinnhavaren skall bli ännu tydligare. Så är hela dramatiken uppbyggd. Birollerna i en pjäs skall förtydliga huvudrollen. Det kan vi säga om både Maria och Petrus och egentligen hela den krets av människor som möter oss i evangeliet. De skall tillsammans förtydliga vem Jesus är, hjälpa oss att komma honom närmare. Då märker vi, att vi också är deltagare i detta drama. Vi har också vår lilla roll i frälsningens drama. Vi får vara med. Vi är inte bara passiva åskådare utan vi dras in i frälsningens dramatik. Och Maria representerar detta.

Så brukar man också säga, och vissa gör det för att förringa Marias betydelse, att Maria bara var med i en bisats. Paulus nämner Maria i sina brev en enda gång och då i en bisats utan att nämna henne vid namn, "född av en kvinna" (Gal 4:4-7). I trosbekännelsen är hon också bara med i en bisats, "född av Jungfru Maria". Det är så det skall vara. Bisatsen skall belysa huvudsatsen. Bisatsen skall göra huvudsatsen ännu mer tydlig. När språket saknar bisatser blir det mycket stackato, mycket entonigt. Bisatserna gör att huvudsatserna får större tyngd. Hos både Paulus i Galaterbrevet och i trosbekännelsen ser vi, att Maria tillfogar, belyser och förtydligar något av Jesu person och verk. Så är det i hela Skriften. Maria förebådas i det gamla förbundet av flera kvinnogestalter som Rut, Ester, Judit och Mirjam och även av bruden i Höga Visan. De finns där i hela det gamla förbundet. Därför använder liturgin dessa texter om Jungfru Maria för att peka på att i Maria får hela Skriften sin tydliga Kristusinriktning. Som kristna läser vi alltid Skriften, också det Gamla förbundet, med tanke på Kristus. Vi ser att man redan där anar Morgonrodnaden. Man anar att frälsningen skall komma alla till del. Dessa kvinnofigurer har en stor yttre betydelse genom att peka fram på Jungfru Maria. Maria förkroppsligar i sig hela den bibliska människans trosövertygelse. Beträffande Magnifikat säger exegeterna lite torrt, att det bara är en samling citat från Gamla förbundet. Då kan vi svara att det är utmärkt, underbart. Maria förkroppsligar hela det gamla förbundets längtan. Joseph Ratzinger har skrivit en bok som heter "Dotter Sion". I Maria ser vi hela det gamla förbundets längtan efter Frälsaren. Hon är bron mellan det gamla och det nya förbundet. I henne blir *sola scriptura* förverkligat till fullo. I henne ser vi hur förbundet blir tydligt.

Maria kan som enhetens Moder hjälpa oss kristna att övervinna de "kortslutningar", som har uppstått i dialogen mellan kyrkorna genom kyrkohistoriens gång. Vissa skillnader har redan överbryggats, t.ex. genom dialogen med de gammalorientaliska kyrkorna, tidigare kallade

monofysiter och nestorianer. En av ekumenikens största triumfer är att man har sett att mycket berodde på att man missuppfattade terminologin. Här har Maria haft sin roll. Nu är man inne i en kanske lite mer komplicerad process, som är i full gång sedan den ekumeniska dialogen i Lund. Man försöker övervinna ”kortslutningarna” i samband med reformationen. Där kan Maria ge mycket kött på benen. Hon kan hjälpa oss att övervinna en hel del av ”kortslutningarna”. Synen på Petrus behöver inte vara så svår som man trott. Samtidigt går processen aldrig så fort som folk skulle vilja. Men de senaste femtio åren har det skett oerhört mycket. Dock kan vi upptäcka att det uppstår nya snubbelstenar, nya svårigheter. Hela historien är full av kringelikrokar. Det som tidigare fungerade bra fungerar inte längre. Sedan kommer det något nytt. Vi måste ha tålmod och tro att den Helige Ande är den som hela tiden verkar i Kyrkan för att befästa enheten, för att övertyga oss om att vi är kallade till en djup enhet, men det är alltid en enhet i mångfald. Enheten är mångfasetterad.

Då är vi tillbaka vid den övre salen i Jerusalem, där människor är samlade för att ta emot Anden. Och vi är tillbaka i den undre salen. Vi skall inte känna oss underlägsna för det. Ibland är det bra att bottna på klippan. Kyrkan måste bygga på klippan och inte på sank mark. Då blir allt flummigt och man vet inte vart man skall ta vägen. När jag var liten fanns det något som hette jello, ett slags gelé. När det gäller det andliga livet är det ofta jello nu för tiden. Det är mycket flummigt, eftersom man inte har någon klippa att stå på. Ibland får vi välja bort lite av geléet för att stå fasta på klippans grund.

Här har vi både Petrus och Maria. Petrus står för lärans fasthet och Maria står för det moderliga, det tröstande, det stärkande men också det förmanande. Ibland behöver vi en mors tjat för att inte hamna på sank mark. Balansen mellan Petrus och Maria är mycket viktig att upptäcka. Ibland behöver vi väldigt mycket av fasthet att stå på. Ibland behöver vi mer av det milda, tröstande, uppmuntrande och bekräftande. Så är det också på det mänskliga planet. Vi behöver vissa riktlinjer och vi behöver ibland lite förmaningar. Vi behöver ibland höra ett sanningens ord. Men vi behöver också höra ett kärlekens och tröstens ord. Det gäller alla områden i livet, också livet i kyrkan. Det finns vissa som tenderar mer till det stränga, även om man kanske inte hör så många helvetespredikningar i vår tid. Det finns folk som längtar efter det. När jag blev kardinal var det någon som sade, att nu måste jag bli riktigt sträng och hålla efter folk. Folk har olika förväntningar. Ser vi på Petrus och Maria förstår vi att vi behöver något av dem bägge. Petrus kan också vara snäll och släppa in folk i himmelriket, även om vissa människor tycks längta efter att han skall slänga ut så många som möjligt för att de själva skall hamna ensamma i himmelriket. Vi människor tenderar lite åt olika håll. Men domen får vi lyckligtvis överlämna åt högre makter. Kyrkan har bara helgonförklarat och aldrig ”helvetesförklarat” någon. Även om Kyrkan i Petrus har nycklarna har man bara hållit sig till den ena formen av deklaration. Det gör det hoppfullt för många av oss vanliga smålänningar eller skåningar.

Låt oss därför ta vår tillflykt till Petrus och Maria för att genom dem komma Jesus närmare och genom Jesus komma Fadern ännu närmare. Jesus är vägen till Fadern. Han vill ge oss del av hela Treenighetens liv. Och det finns redan i oss genom dopet. Vi bär denna fullhet inom oss och vi behöver mer och mer ta till oss det vi har fått i dopets nåd. Till syvende och sist måste vi alltid komma ner till dopets plan, där vi har fått allt, där fullhetens frö redan finns, där vi alla är ett. Dopet nåd befäster den enhet som alltid finns kvar. Trots splittringen är vi ett. Den Katolska Kyrkan har alltid betonat mycket starkt att alla döpta har någon form av gemenskap med henne. Den som upptas i Katolska Kyrkan upptas i hennes fulla gemenskap,

men något av gemenskapen finns alltid kvar, för enheten kan inte förfuskas helt. Det kan inte Gud tillåta. Den kan vara dold, glömd och förnekad, men från Guds sida finns enheten bevarad i dopets enhet. Därför är vi på dopets plan redan ett, men enheten kan förfinas och fördjupas mer och mer. Den processen befinner vi oss i. Vi kan alla bidra till att enheten förstärks genom ett liv i *sola fide, sola gratia* och *sola scriptura*. Det ser vi till fullo förverkligat i Jungfru Maria och Petrus, som båda hjälper oss att hålla oss inom ramarna, att hålla oss på trons pilgrimsfärd, där dogmerna är milstenar som påminner oss om vi hoppar över något. Då måste vi in på vägen igen. Det är därför vi har dogmer, trossanningar. Vi kan inte bara hoppa över dem, utan då hoppar vi tillbaka in på vägen igen. Vår väg genom livet innebär att vi hela tiden på olika sätt behöver Petrus på ena sidan och Maria på den andra. De hjälper oss att hålla kursen inriktad på Jesus Kristus till Faderns ära. Vi ber om den nåden.

Herre Jesus Kristus, vi tackar dig för att du har gett oss Maria och Petrus som vägkamrater på vägen till den fulla verkligheten, den fulla heligheten, den fulla sanningen, som vi en gång hoppas få ta emot till fullo tillsammans alla dina barn över hela världen. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Föredrag II

Kom Helige Ande och led oss allt djupare in i föreningen mellan Fadern och Sonen, så att vi alltid kan bli genomlysta av deras kärlek, förvandlas av den och ge den vidare till världen. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

På många plan ser vi hur människan och mänskligheten längtar efter enhet. Samtidigt finns en motsatt tendens till ytterligare splittring och uppspaltning. Jean Vanier skriver: ”efter vad psykologerna säger är människans stora sökande sökandet efter enhet, enhet med Gud, enhet med de andra. De säger att det undermedvetandets djupaste skrik är ett skrik för att återfinna den förlorade enheten”. Men vi litar på att enheten finns och att den är given. Det som en gång har getts i Kristus är och förblir. Även om det är en sårad enhet och vi ibland fastnar mer vid det som skiljer, tror vi att den enhet Kristus har gett till oss i sin Kyrka finns kvar. Den kan helas, bli större och fulländas, men Jesus är trogen sina löften till sin brud och den enheten kan vi erfara på många olika sätt.

I sista hand är det en delaktighet i Treenighetens inre liv, i enheten mellan Fadern och Sonen i Anden. Genom dopets nåd har vi fått del av den inre enheten mellan Fadern och Sonen. Vårt andliga liv är Andens liv i oss, som är ett liv där Fadern och Sonen möts i evig kärlek. Vi är redan nu Andens tempel om vi lever av detta. Mer och mer kan vi också ta vara på det, tränga in i det och tillgodogöra oss det. Vi är här på jorden för att vi mer och mer skall bli infogade i denna enhet, både här på jorden, i Kyrkans enhet, och samtidigt i den enhet som har sitt rotsystem i Guds innersta treeniga mysterium.

Enheten skall uttryckas genom allting i Kyrkans liv. Vi talade om enhetens ämbete som Petrus förvaltar och om enhetens Moder, Maria. Vi är delaktiga i enheten på så många olika sätt för att vi skall växa in i den fulla enheten med Gud. Samtidigt ser vi att tron på enheten kan vara svårare för många i vår tid, eftersom vi ofta lever i en fragmentiserad värld, där allt är i bitar. Vi har den fromma biten, arbetsbiten och fritidsbiten. Allt hänger inte ihop. När vi lägger ett livspussel måste vi komma ihåg att pusslet egentligen redan är lagt. Det är en enhet som vi träder in i. Men ibland måste vi göra trosakter för att uttryckligen betona att vi litar på att vi

lever i den fulla enhet som Jesus Kristus har gett oss. Det kan då också skapas en enhet i vårt sätt att leva, när vi verkligen vill sätta Kristus i centrum, vill leva till Guds ära och försöker se på allting i det ljuset, att vi har fått allting av Gud och att allt är hans nåd och gåva. Allt det vi är, är Guds gåva till oss, och allt det vi gör kan bli vår gåva till honom. Den intentionen och motivationen är viktig i varje liv. Vi kan ställa oss frågan varför vi lever. Somliga svarar att det är för att få pension eller för att få semester. Det finns mycket vi drömmer om och längtar efter, men den djupaste intentionen är att vi lever till Guds ära för att förhållas till honom. Om vi övar in här på jorden att vi är skapade för Gud, blir det också lättare att fortsätta med det i himlen. Hela vårt liv är vårt uttryck för att vi vill tillhöra honom. Kyrkan är en skola i att växa in i ständig lovprisning och ett förhållande av Gud. Det kan ske på olika sätt. Här ser vi mångfalden i enhet, katoliciteten. Alla döpta är kallade att genom sina liv förhållas till honom, upphöja, tacka och välsigna Gud. Vi är alla liturgiska varelser genom vårt dop. Vardagens liturgi är inte minst viktig när det gäller att bli kvar i grundhållningen att ge Gud äran.

När vi talar om enheten i Kyrkan finns det ett ämbete som på ett speciellt sätt skall garantera enheten, nämligen Petrusämbetet. Ibland kallar man påven för *Vicarius Christi*, Kristi ställföreträdare eller ståthållare, som skall representera Kristus som Kyrkans huvud här på jorden. Kristus förblir själv Huvudet, Klippan, men han behöver en vikarie för att göra det åskådligt. Det är ett diskussionsämne mellan kristna av olika traditioner hur man skall uppfatta detta. De ortodoxa erkänner ett slags hedersprimat, där påven har en särställning, men de vill bevara sin självständighet. I de olika reformatoriska kyrkorna är det väldigt olika hur man ser på detta. Ändå är det fler och fler som ser påven som i alla fall en symbolisk och profetisk enhetsgestalt för den enhet som man längtar, hoppas och strävar efter.

Under Kyrkans hela historia talar man mycket om hur man skall uppfatta enheten. Cyprianus (ca 200-258) säger, att "det är Petrus som Kristus byggde Kyrkan på som är ursprunget till Kyrkans enhet". Jesus själv säger i evangeliet: "Du är klippan och på den klippan vill jag bygga min Kyrka". Vad menar då Kristus med detta? Det har man diskuterat genom alla sekler. Var det bara en övergående uppgift till Petrus, som somliga säger, eller var det något förblivande? Mer och mer inser man i en splittrad värld behovet av och nåden att ha en synlig enhetsprincip och enhetsgestalt i Kyrkan. Jag frågar ibland mina kolleger i Svenska kyrkan varför vi inte åker till Wittenberg istället för att alltid åka till Rom. Men Rom smäller högre också för dem.

Det är något speciellt med Rom. Också bland sekulariserade människor betyder Rom någonting. Den ortodoxe författaren Solovyev (1853-1900) vände på ordet Rom (*Roma*) och då blev det *Amor*. I Rom anar man något av Guds kärlek. Det var där apostlarna och martyrerna gav sitt liv. Den staden har genom Petrusämbetet bevarat en speciell plats i den kristna enhetstanken, vilket de flesta kan smälta och förstå. "Där Petrus är, där är också Kyrkan", säger Ambrosius (ca 340-397). "Gud är en och Kristus är en, och det finns en Kyrka med en stol grundad på Petrus på Kristi befallning", säger Cyprianus. Bland kyrkofäderna var man helt ense om den symboliska och sakramentala funktion som Petrusämbetet har för att hålla ihop Kyrkan. De lokalkyrkor som hade problem vände sig ofta till Rom för att få råd i sina svårigheter. Man betonade att det fanns en supremati för den romerska Kyrkan. Också hos många av de reformatoriska traditionerna talar man om Rom som moderkyrkan, som man har ett speciellt band till, kanske mer symboliskt än organisatoriskt. Roms ställning som påvens och Petrusämbetets jordiska hemvist är mycket tydlig och det innebär också en garanti

för trons enhet. Det är påtagligt genom seklerna att det inte bara är en symbolisk uppgift som påven har utan en reell uppgift att vara klippan där tron vilar fast.

Samtidigt ser vi vid påvens, vid Petrusämbetes sida, Jungfru Maria. Man talar ibland om Petri stol som *Cathedra Sapientiae*, vishetens stol, och Maria som *Sedes Sapientiae*, vishetens säte. Det finns en parallellism och komplementaritet i detta. Guds vishet behöver både en konkret institution, en stol, ett ämbete, men också denna kvinna som i sig själv bär visheten på sina knän eller i sitt sköte, något vi ser på många ikoner. I Heliga Hjärtas Kloster på Omberg finns en bild av Jungfru Maria som bär Jesus under sitt hjärta. Hon är då *Sedes Sapientiae*. Den eviga visheten blir kött i henne. Guds eviga Ord blir människa i denna jungfru.

Maria står vid sidan av Petrus som garant för den fulla visheten och sanningen. Det behövs både ett ämbete, det mer institutionella, organisatoriska, och också det karismatiska, det personliga i heligheten och sanningen. Att hålla ihop de två fasetterna i Kyrkans historia är mycket viktigt. Det är inte bara ett ämbete. Det är inte bara Jungfru Maria, utan det är en kombination på en gungbräda av Petrus och Maria, ämbete och karism, manligt och kvinnligt, lära och liv. Fullheten i enheten är alltid en mångfasetterad, mångsidig sak. Vi behöver bägge delarna. Det finns en bild av Johannes Paulus II som böjer sig ner till en staty av Jungfru Maria som finns i Fátima, där man nu firar 100-årsjubileum. Påven böjer sig ner för att lyssna till vad Maria har att säga till Kyrkan. Ämbetet måste lyssna till heligheten och påven måste lyssna till Maria. Det är ömsesidighet i relationen. Kyrkans fruktbarhet beror på att ämbetet och karismerna går ihop.

Ämbetet har sin uppgift och betydelse för att urskilja karismerna i Kyrkan. Det är därför man nu från Kyrkans sida prövar halten i uppenbarelserna i Medjugorje. Det är en mycket lång process, innan man från Kyrkans sida godkänner olika former av uppenbarelser. Uppenbarelserna i Lourdes och i Fátima har godkänts. Det betyder inte att man är förpliktad att tro på de privata uppenbarelserna, men man godkänner att det som har hänt där är något som står i överensstämmelse med tron, att det inte finns något där som motsäger vår tro. Nu prövar man halten i Medjugorje, där Maria uppenbarar sig som fridens Drottning. Problemet är att hon fortsätter att tala. Då är det svårt att ge ett slutomdöme. Därför finns det en viss reservation. Man vet inte hur länge uppenbarelserna skall hålla på, och därför vet man inte riktigt hur man skall hantera det som sker.

Men vallfärderna fortsätter, för Guds folk älskar att komma till de platser där Maria uppenbarar sig och där man vördar Maria. I Sverige älskar man att komma till Oskarström, denna obetydliga ort i Halland, där man byggde den första katolska Mariakyrkan i Sverige efter reformationen. I många länder är man uppkallad efter de platser där Jungfru Maria har uppenbarat sig. Ibland har man Lourdes, Fátima eller Guadalupe som konfirmationsnamn. De orter där Maria har uppenbarat sig har mycket gemensamt med Rom. I Rom har vi också flera Mariauppenbarelser eller Mariaikoner som vördas, bl.a. Divino Amore utanför Rom, där Maria sägs ha räddat Rom från att förstöras under kriget.

Att hitta balansen mellan det som Petrus står för och det som Maria står för är en ständig uppgift. Om det blir alltför mycket Petrus kan det bli alltför auktoritärt och manhaftigt. Är det alltför mycket Maria kan det bli lite romantiskt och sentimentalt även om vi behöver också det ibland. Att se sambandet, enheten, utbytet, dialogen är mycket viktigt också för vårt personliga kristna liv. Vi behöver både Petrus och Maria.

Cathedra Sapientiae är alltså symbolen för påvens uppgift att utlägga, försvara och förklara tron på ett trovärdigt sätt i en värld i ständig förändring. Innebörden i denna uppgift har 1870 lett fram till ofelbarhetsdogmen, som innebär att påven när han uttalar sig *ex cathedra* får räkna på den Helige Andes hjälp att utlägga tron på ett ofelbart sätt. Detta privilegium har nästan aldrig använts utan bara någon enstaka gång genom Kyrkans historia. Men det pekar ändå på att påven på ett speciellt sätt har fått den nådegåva som brukar kallas *assistentia negativa*. Han har en negativ assistans, han kan alltså inte ta fel när det gäller trons sanning och trons innersta. På alla andra områden kan påven göra lika fel som vi, och därför måste man akta sig för att överdriva denna nådegåva.

Påven förvaltar Kyrkans ofelbarhet, att hon är garanterad Guds nåd att inte ta miste när det gäller tron och sedeläran. Kyrkan har fått Andens vaccination mot att ta miste. Genom hela Kyrkans historia måste man gång på gång ta ställning till nya och komplicerade saker som inte alltid är så lätta. I det ljuset får vi också se på heresierna, villfarelserna. En heresi bygger ofta på en sanning som överbetonas på alla andra sanningars bekostnad. Det finns en kärna som man måste urskilja för att kunna rensa bort det som är ogräs och ovidkommande.

För att aktualisera saken kan vi säga att det är detta som man nu försöker göra när det gäller Luther (1483-1546). Från Katolska Kyrkans sida har man tillsammans med Lutherska Världsförbundet grävt ner konflikterna för att koncentrera sig på det som man har gemensamt. Då gäller det att urskilja vad i Luthers budskap som är i överensstämmelse med Kyrkans apostoliska tro. Det är en stor och viktig uppgift som vi får vara med om. Det är historia som har skrivits i Lund. Det började redan i Augsburg, där man kom överens om synen på rättfärdiggörelsen. Det som var den stora stridsfrågan under reformationstiden byggde mer på missförstånd och misstolkningar från ömse sidor. I grunden är man överens om att vi blir rättfärdiggjorda av tro, och när vi blir rättfärdiggjorda genom tron är det naturligt för oss att också göra det som är gott, sant och äkta. Det finns naturligtvis vissa accentskillnader fortfarande, men vi är nu inne i en historisk process, där man söker komma fram till det som vi har gemensamt och urskilja det som i Luthers budskap är förenligt med Kyrkans sekelgamla tradition. Det finns mycket som är överraskande. I teserna försvarar Luther avlaten. Det var endast missbruken av avlat han var emot. Det är tänkvärt. Ibland när man borrar djupare kan man upptäcka att inte allt är så vitt skilt som man skulle tro. Men sedan har skillnaderna ofta byggts på genom seklerna genom olika misstag och misstolkningar från ömse sidor.

Det är en av Petrusämbetets viktigaste uppgifter att ödmjukt böja sig inför de andra kyrkorna och säga *mea culpa*. Johannes Paulus II var expert på det. Under det heliga året bad han mer än hundra gånger om förlåtelse för olika misstag och missgärningar som begåtts, både mot andra kristna och mot judarna som var förföljda av oss kristna och även mot andra religioner. Behovet att be om förlåtelse är något som gång på gång kommer upp, också här i Sverige, där Svenska kyrkan har bett både romerna och samerna om ursäkt för den behandling de har utsatts för. Sedan är det vissa som säger att det bara är ett spel för gallerierna. Men har vi en förståelse av vad historien är, inser vi att vi bär med oss ett ansvar. Vi katoliker får ibland svara för inkquisitionen och annat som vi inte gillar. Vi bär med oss också den smärtsamma delen av historien, både som Kyrka, som nation och som stad. I år är det också 400 år sedan dödsstraffet infördes för katoliker i Sverige. Historien är en smärtsam sak där människor gör varandra illa.

Vi ser gång på gång hur svårt det är att hela de sår som man tillfogar varandra. Därför är det så viktigt att vi som kyrkor verkligen helar de historiska minnena, så att vi inte fastnar i äggkastning på grund av det som hände för 500 år sedan. Det finns en viss frestelse att göra det och haka upp sig. Man kan försöka gottgöra det som skett. När jag var ny biskop blev jag inbjuden till en stad i Tyskland som heter Vechta, där man varje år hade en procession för att tacka Gud för att man hade blivit befriad från svenskarna. Nu ville de inbjuda en svensk för att visa att det inte hyste agg mot svenskarna nu för tiden. Likadant var det när jag var i Jasna Gora i Czestochowa. Karl X Gustav hade erövat nästan hela Polen utom det här klostret som envisades med att göra motstånd. Därifrån utgick sedan kampen mot det svenska oket. Jag råkade vara i Czestochowa den 15 augusti när det var mycket pilgrimer. Då sade kardinal Glemp (1929-2013) på skämt, att nu har svenskarna kommit in också i klostret.

Just nu kan vi se att samerna tillsammans med ledningen i Svenska kyrkan försöker hela det som gick snett. Sådana processer är mycket viktiga att ta på allvar. Historiska misstag och svårigheter har en tendens att kollektivt göra saker svårare. Det vi kristna har tillfogat judarna är ännu ett öppet sår. Det är väldigt smärtsamt att veta att korset för dem är ett tecken på pogromer. När man kommer till Västra muren i Jerusalem måste man täcka över korset för det är för judarna en symbol som målades på dörrarna när det fanns pogromer och förföljelse. Det tar tid att hela såren. Där var Johannes Paulus besök vid Klagomuren något helt omvälvande. Man såg en gammal, sjuk man som haltade sig fram och lade dit den lilla lappen med bön om förlåtelse. Den synen har etsat sig in i det israeliska medvetandet. Ingen kristen ledare genom historien har gått judarna så mycket till mötes som Johannes Paulus faktiskt gjorde.

När vi talar om Jungfru Maria är det viktigt för oss att komma ihåg att hon i sin person förvaltar den fulla heligheten, den fulla visheten. Hon förvaltar fullheten av det kristna livet. I henne illustreras det vad det innebär att vara helt förvandlad av Kristi nåd och Kristi budskap. Petrusämbetet förvaltar läran, utläggningen, men i vår tid har människor ofta lättare att ta till sig det personliga vittnesbördet än den fulla läran. Ordet dogmatisk har blivit ett skällsord på svenska, medan det för oss katoliker är ett honnörssord. Då är det inte så lätt att förklara för människor att dogmerna befriar oss från många onödigheter. En dogm, en trossanning i sin renhet och klarhet gör att vi undgår att fastna i ett träsk av allt slags antaganden och förmodanden. Men det är mycket svårt för nutida människor att ta till sig att det finns vissa dogmer som man behöver. När man gör enkätundersökningar är det ibland fler som tror på att människor och djur har lika värde än tvärtom. Det är mycket lätt att människor går över gränsen utan att riktigt veta det. Behovet av dogmer mycket stort, för det är lätt att hamna på ett gungfly, om man inte har några former av gemensamma etiska värderingar. Man hamnar då lätt på det ”sluttande planet”.

Det är lättare för människor i dag att ta emot ett autentiskt, trovärdigt vittnesbörd än en fast lärosats. Därför är det ibland lättare för människor att slussas in i trons värld genom att möta Kristus som person och möta trovärdiga personer som vittnar om honom, som Jungfru Maria, Petrus, helgonen, t.ex. Teresa av Calcutta (1910-1997). Det är viktigt att hjälpa människor att ta till sig att tron inte bara är en känsla utan också en sanning, ett försanthållande. Ordet sanning har blivit lite misstänkt av många, och man tror att det då genast leder till någon form av fundamentalism. Men det stora hindret för fundamentalism är faktiskt fasta dogmer.

Bibelfundamentalismen är egentligen ett ganska nytt fenomen. Det märkliga är att den kom till i samband med upplysningstiden när man började läsa Bibeln som en historiebok och läste

ordagrant som det stod och inte utifrån Kyrkans tradition. Man tolkade inte utifrån den ledning som Anden har gett sin Kyrka. Ett klassiskt exempel som vållar diskussion mellan oss kristna är synen på Maria som *semper virgo*, alltid jungfru. Läser man Bibeln rakt upp och ner står det att Jesu bröder och systrar omtalas. Tolkar man texten utifrån sin egen situation menar man, att det är klart att det måste vara det vi menar med bröder och systrar och man tolkar inte orden i den utbredda mening man har i semitiska kulturer, där man har storfamiljer. Ibland krockar det lite med Kyrkans tro om man läser Bibeln rakt upp och ner som man började göra under upplysningstiden.

Jag var en gång på bokmässan i Göteborg. Då kom det fram någon som hade läst Bibeln och var chockad över att Gud absolut ville att man skulle krossa spädbarnens hjässor mot klippan. Om man tar Bibelns ord helt bokstavligt kan man komma till mycket märkvärdiga slutsatser. Det är därför man måste läsa Bibeln med Kyrkan och hennes tradition. Innebörden i Maria som *semper virgo* kommer ofta upp i ekumeniska samtal, där många reformatoriska grupper läser Bibeln fundamentalistiskt. Man har glömt det andra konciliet i Konstantinopel 553, där det förklarades som en dogm, som man egentligen accepterar tillsammans med alla andra kyrkor, eftersom det är ett av de första koncilierna. I medvetandet hos vissa kristna har dogmen trängts ut av den andra synen på att det måste vara köttsliga bröder och systrar till Jesus, eftersom det står bröder och systrar i evangeliet.

Därför är Petrusämbetet så viktigt, eftersom det med auktoritativ kraft kan fastslå vad som gäller. Annars blir det väldig förvirring på många områden och mycket onödig diskussion. Vi behöver både Petrus, som utlägger och förklarar tron som ett försanthållande, och Jungfru Maria, som förkroppsligar trons hållning av förtröstan, överlåtelse och total tillit till Gud. Vi behöver, som man säger i teologin, både *fides quae* och *fides qua*. Skolastikerna var enastående på att kort och sakligt förklara detta. *Fides quae* är tron med de sanningar som finns där. *Fides qua* är tron som den hållning genom vilken vi ger oss till Gud. Tron har två aspekter: innehåll och hållning. Tron är både en skatt, en trosskatt vi tar emot och något som också rymmer utvecklingsmöjligheter. Det Första Vatikanconciliet (1869-1870) säger: ”Det finns också ett samband mellan mysterierna som gör att man efterhand kan se vissa saker klarare”. Det är det som Mariadogmerna bygger på och också synen på Kyrkan. Så småningom har man sett samband som kanske från början inte var så tydliga men som efterhand har klarnat. Det finns en så kallad dogmutveckling. Även om uppenbarelsen är avslutad i och med att Skriften är fullbordad, finns det mycket där som man mer och mer kan tränga in i och tillgodogöra sig.

Maria och Petrus symboliserar och förkroppsligar olika delar av vår verklighet som kristna och hjälper oss att växa in den djupa Kristusverkligheten. De står bägge för Guds kärlek. De förkroppsligar var och en på sitt sätt den totala hållning av kärlek som vi är skyldiga Gud. Det gäller Petrus, som visserligen vacklar och sviker men ändå till sist måste kapitulera inför Jesus, som frågar: ”Älskar du mig?” ”Ja, jag har dig kär”, svarar Petrus. Det gäller också Jungfru Maria som från början är bärare av denna kärlek. Vi behöver bägge dessa två för att växa in i den djupa kärleken till Jesus. Vi behöver både det manliga och det kvinnliga, både det mer dogmatiska och det mer karismatiska, både det hierarkiska och det personliga.

Vi kan också märka det kristna folkets kärlek till både Petrus och Maria. Efter påvemässan i Malmö talade jag med en blivande präst i Svenska kyrkan. Han var helt överväldigad av folkets kärlek till påven. När jag fick åka med på den lilla papamobilen med påven märkte jag

verkligen att det strömmade en stormvind av kärlek mot påven. Jag sade till påven att detta är Guds folk här i Sverige som hälsar sin påve. Man langade ner bebisar och sköt fram sjuka. Den personliga kärleken till påven var mycket påtaglig. För en blivande luthersk präst var det överväldigande att se detta. Han var mycket gripen och drogs med lite av det. Han ville också vara med på ett hörn.

Just under svåra tider kan folkets kärlek till påven bli mycket tydlig. Gustav III besökte påven Pius VI (1717-1799). Det var Pius VI som lyckades förmå Gustav III att ge ett toleransedikt för utländska katoliker och judar. Påven hade det inte lätt. Han blev själv tillfångatagen av Napoleon och han berättar att Napoleon sade till sina generaler: ”Där fick jag mig en god stek”. Men generalerna var frommare och sade: ”*Qui mange du pape en meurt*”. (Den som äter av påven dör). Mycket riktigt blev Napoleon avpolletterad, men den som tog emot hans gamla mor och hans släktingar i kyrkostaten var påven. Påven måste ju förlåta sina fiender. Men innan dess hade påven först förts bort i fångenskap till Frankrike efter revolutionen. Då tänkte man att nu kommer väl folk att kasta sten på honom. Men det märkliga var att utmed vägarna låg folk på knä för att bli välsignade. Det var den fattiga bondebefolkningen, som hade hållit fast vid Kyrkan även under revolutionen, som låg på knä. Det fanns en tillgivenhet, en kärlek till påven. När Paulus VI (1897-1978) skulle komma till New York, var det kardinal Spellman (1889-1967) som hade ledningen över ärkestiftet i New York. Han beordrade alla katolska skolbarn att ligga på knä utmed alla gator där påven kom fram. Så Paulus VI mötte ett New York på knä.

Det är bilder av den tillgivenhet som finns. Det uttrycker den kärlek som finns till Petrus, som Kristi ställföreträdare, liksom till Jungfru Maria. Det är en mänsklig affektivitet, en mänsklig kärlek, som i sista hand är riktad mot Gud själv. Man älskar påven oberoende av vilken person det är. Sedan är det naturligtvis så, att vissa har sina favoriter. Därför är det så viktigt att påvarna också är lite olika, och faktiskt är de mycket olika. Man brukar ibland fånga in det som karakteriserar varje pontifikat. Man brukar likna påven Ratzinger vid en lärd teologiprofessor. Då var det sanningens pontifikat. Påven Franciskus som mer är som en latinamerikansk bypräst, har barmhärtighetens pontifikat. Johannes Paulus, som bidrog till att kommunismen rasade samman, hade frihetens pontifikat.

Sedan kan man alltid reta sig lite på en påve. Det hör också med till bilden att det inte är allt vad påvarna säger som faller på läppen. Då måste man, om man är ödmjuk, fråga sig om det beror det på en själv eller på påven. Det märkliga är att gudsfolket har en kärlek till påven oavsett vem han är. Oavsett hur man uppfattar honom är han i Kristi ställe och representerar Kristus. Då möts han också av kärlek, men den kärlek som Jungfru Maria får ta emot är på ett sätt ännu djupare, eftersom hon är Guds Moder, den som fick föda Frälsaren till världen, den som är Vishetens säte.

Som personer älskar vi på olika sätt. Vi nordbor är lite mer återhållsamma, vilket man såg på Stadion i Malmö under påvens besök. Det var mer afrikaner och latinamerikaner som skrek ut ”*viva il papa*”, medan svenskarna viftade lite med en flagga. Vi är olika naturer, men det betyder inte att kärleken är av en annan form eller mindre för det. I Peterskyrkan sökte man tidigare få folk att hålla tyst. Man ropade *Silentium*, men det var ibland någon siciliansk kvinna som ropade ”*viva il papa*”, trots alla förbud. Det finns olika sätt att uttrycka sin kärlek och sin aktning.

Vi behöver också öva upp vår kärlek. Här kan både Petrus och Maria hjälpa oss att se att vi behöver känna igen Jesus och se hur han kommer till oss tack vare dem. Då är det också lättare för oss att känna igen Jesus i varandra. Det är ett mysterium att Jesus möter oss på ett nästan sakramentalt sätt i andra människor. Det är inte bara påven som är *vicarius Christi* utan också den fattige och lidande människan, där han vill möta oss. Mötet med Petrus och Maria kan hjälpa oss att också få en djupare kärlek till vår nästa, att mer och mer försöka se Jesus i henne. Då är det några som säger att vi älskar ju inte dem sådana de är, utan vi älskar bara Jesus i dem. Då gäller det att försöka förklara på rätt sätt. ”Nej, din djupaste identitet är att du på något sätt är förenad med Jesus. Genom dopet har du en djup Jesusidentitet, som ger dig din fulla personlighet. Det är inte någonting som tar ifrån dig ditt egenvärde, utan det är något som ger dig ett ännu djupare värde som en unik person”. Det är naturligtvis inte helt lätt för en halvt troende människa att förstå och hon svarar kanske: ”Men jag är ju jag. Jag vill inte ha något med Jesus att göra. Du skall älska mig som den jag är”.

Efterhand kanske de kan börja förstå att deras djupaste personliga unika värdighet är något de har fått, inte något de har producerat. Det kan kosta mycket möda och besvär att försöka förklara att vi älskar dem inte bara för att de är ett slags skal, där vi upptäcker Jesus, utan vi älskar dem därför att de är skapade till Guds avbild och är kallade att återlösas av Jesus och finna sin fulla skönhet och värdighet i honom. Det gör dem ännu mer personliga, ännu mer unika. För icke-troende är det inte lätt att ta till sig det budskapet i en handvändning. Det är mycket viktigt att vi verkligen är autentiska i vår kärlek till dem och inte bara ser dem som objekt som skall få oss att känna oss fromma och goda. Den frestelsen finns också.

Självgodheten lurar ofta bakom knuten. Det måste vi alltid komma ihåg. Speciellt när vi är mycket goda och fromma kommer det ofta en tanke, att nu var vi väl goda i alla fall. Det är en trossanning att mitt i all vår godhet finns det något av arvsynd. Därför är det som Karl Rahner (1904-1984) säger så hoppfullt, alltså att läran om arvsynden egentligen är ett av evangeliets viktigaste budskap. Arvsynden gör att vi alltid behöver Jesus som Frälsaren. Vi blir aldrig så goda att vi inte behöver hans frälsning. Det var det som Luther också ville ta upp när han sade, att de goda gärningarna i sig kan göra oss uppblåsta. Om vi delar ut allt till de fattiga kan vi känna oss väldigt goda. Vi behöver ständigt Jesus som Frälsaren. Även i våra bästa och djupaste och frommaste aspirationer finns det något som inte är helt rent och måste helas. Först kan vi tycka att det är lite jobbigt. Men det är ett uttryck för Guds barmhärtighet att han alltid vill förvandla och frälsa oss. Vi klarar det aldrig på egen hand. Vi är alltid beroende av honom. Även om vår kärlek inte är helt rent är den oändligt värdefull i Guds ögon, men den kan renas mer och mer. Vi inser att även i våra godaste ögonblick var det något av det självgod som fanns med. Det är egentligen en sorg, men det är samtidigt ett rop på hjälp, på frälsning.

Petrus och Maria kan på olika sätt hjälpa oss att växa i den rena kärleken. Petrus gör det genom att påminna oss om att enligt vår tro är inget mänskligt fulländat. Godheten och kärleken behöver Guds rening. Maria kan sporra oss att gå vidare. I henne är kärleken fulländad. Hon är den Obefläckade. Hon var frälst från början och illustrerar vad det är att vara full av nåd, att vara fulländad i kärlek. Vi behöver också den bilden för att vi skall spurras att gå vidare, att inte nöja oss med att vara lite halvgoda eller halvfromma. Vi ber om både Petrus och Marias hjälp att ta emot Kristus helt och fullt.

Herre, Jesus Kristus, du har gett oss Petrus och Maria som vänner, som skall hjälpa oss att växa in i det fulla mötet med dig, där vi förvandlas helt och fullt av din nåd. Hjälp oss att i deras sällskap komma dig närmare, så att vi mer och mer kan förvandlas av din heliggörande nåd. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Föredrag III

Herre, Jesus Kristus, du har inte kommit för att bli betjänad utan för att tjäna. Hjälp oss att i vårt dagliga liv och i Kyrkans liv leva i denna tjänande, självutgivande kärlek, så att världen kan tro att du lever och verkar bland oss. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Vi är nu framme vid en punkt som är lite svår för vår nutida mentalitet. Det gäller primatet, Petrus förrangsställning, bland apostlarna och påvens position som trons och Kyrkans prima. Det är en svår punkt, både när det gäller relationen mellan kyrkorna och för vår mentalitet, där ordet primat är ett rött skynke. I evangeliet ser vi mycket tydligt att Petrus har en huvudroll, en förrang bland apostlarna. Det betyder inte att hans moraliska kvaliteter eller hans personlighet är bättre. Evangeliet påpekar flera gånger hans fel och brister. Gång på gång gör han något galet, men Gud kan använda även vår mänskliga bristfällighet och svaghet för att göra något stort bland oss. Petrus får ett namn av Jesus, Kefas, klippan. Det betyder att han har en speciell kallelse som sedan förtydligas efter hand. Petrus är den förste som tillsammans med sin bror blir kallad av Jesus. Han är först också på det planet. Det var i hans hem i Kafarnaum som Jesus upprättade sitt högkvarter. Vi vet inte riktigt hur hans svärmoders roll var, men hon var tydligen omtyckt och helig, eftersom man ville bota henne från hennes sjukdomar. Någon har sagt att Kafarnaum, Petrus hem, var den första Vatikanen, det första högkvarteret för Kyrkan. Antagligen var det lite mer fattigt, anspråkslöst och enkelt, men också apostlarna behövde en struktur, ett hem, någonstans att bo.

Vi ser sedan att Petrus ofta är representant och språkrör för de andra lärjungarna både under Jesu liv och efteråt. Det är han som för ordet. Ibland är det han som ställer de besvärliga frågorna. Det är han som blir kallad satan, när han säger något galet. Petrus är viktig. Han har fått en stor och viktig uppgift. Framför allt är han det första officiella vittnet om uppståndelsen, samtidigt som Maria Magdalena är den första som ser och sprider budskapet om uppståndelsen. Därför kallar man ibland henne apostlarnas apostel.

Här ser vi jämvikten mellan ämbetet och karismen. Maria Magdalena har fått ett kärlekens primat som gör att hon på ett helt unikt sätt får möta den uppståndne Herren. Men hennes vittnesbörd måste bekräftas av ämbetets funktion, något vi ser i hela Kyrkans historia. Helgonens och mystikernas gudserfarenheter och uppenbarelser måste alltid bekräftas av ämbetet. Den heliga Teresa av Avila (1515-1582), som ofta hörde ord och såg syner, var mycket noga med att alltid fråga sina biktfäder för att få ämbetets godkännande av det hon fick ta emot. Samma sak ser vi när man har provat uppenbarelserna i Fátima och Lourdes och nu i Medjugorje. Läroämbetet, det ledande ämbetet i Kyrkan, har uppgiften att pröva det som människor erfar som Guds ingripande. Därför säger Teresa av Avila att i sista hand är det biktfaderns ord som gäller, även om det skulle gå emot det hon har hört. Detta har ibland lett till konflikt i Kyrkans historia.

Det kan bli en konflikt men det kan också bli mycket fruktbart, när man ser jämvikten, dialogen mellan den personliga, mystiska erfarenheten och Kyrkans granskande funktion av detta. Vi ser ofta att det kan bli krockar, missförstånd, oförståelse, men redan från början har vi ett harmoniskt jämviktsförhållande mellan å ena sidan Mara Magdalenas möte med den Uppståndne och å andra sidan Petrus, som sedan bekräftar hennes ord och blir det första officiella vittnet om uppståndelsen. Petrus har ett slags trons primat som han får utöva i Kyrkan också efter Jesu död och uppståndelse. Även i urkyrkan hade han en förrangsställning. Han förkunnar på Pingstdagen Jesus uppståndelse och uppmanar judarna till omvändelse. Han döper de första hedningarna. Han visiterar andra församlingar. Han gör ungefär det som en biskop gör nu för tiden. Vuxendopet är egentligen fortfarande förbehållet biskopen i ett stift. Vi ser en tydlig kontinuitet i det som Petrus får göra och det biskopen gör. Men också Petrus kan göra fel. Då kommer Paulus och förmanar honom. Som människa är Petrus lika svag och felbar som alla andra, men han har fått primatets uppgift att vara den samlande, ledande gestalten i Kyrkan. Under Kyrkans historias lopp har primatets uppgift utvecklats och fastslagits genom det Första Vatikankonciliet.

Sedan förstås primatet lite olika av andra traditioner. De ortodoxa och österländska kyrkorna ger Rom platsen som ett slags hedersprimat. Man erkänner att det har en speciell funktion, medan det i katolsk tradition också är ett jurisdiktionsprimat. Påven har den reella bestämmanderätten i Kyrkan i sista hand. Det är fortfarande en öm punkt mellan den katolska och den ortodoxa traditionen om primatet bara är en hedersuppgift och påven en ”hedersknyffel” eller om han också skall ha något att säga till om. Det är viktigt att se att det är något som man dryftar och hela tiden försöker utröna för att nå fram till samsyn.

Petrus är också *primus inter pares*. Han är en i apostlakollegiet. Under urkyrkans tid var det mycket tydligt att apostlarna, när de samlas till det första apostlakonciliet, tillsammans uttrycker Kyrkans högsta myndighet. Under hela Kyrkans historia har koncilierna när påven och alla apostlarna samlas varit Kyrkans fulla röst, fulla uttryckssätt.

Samtidigt som vi talar om påvens primat när det gäller ledning och trosformulering finns det ett helighetens, börens och kärlekens primat som uttrycks i Jungfru Maria. Det är viktigt att det finns en jämvikt i Kyrkans liv mellan Petrus och Maria. Heligheten, bönen, kärleken och martyriet har också en förrangsställning i Kyrkans liv, något som är mycket viktigt att betona inte minst i vår tid. Idealet är gungbrädan där det finns jämvikt mellan Petrus, som symboliserar lärans, ledningens primat, och Maria, som står för helighetens, kärlekens, börens primat. De måste ömsesidigt befrukta varandra, vilket är oerhört viktigt för att Kyrkans fulla verklighet skall stråla fram. Hur det sedan uttrycks är ibland lite olika genom Kyrkans historia. Ibland går det in i vartannat mycket harmoniskt. Ibland kan det bli lite dragkamp.

Det är inte alltid det gungar precis jämnt i Kyrkans historia. Det kan vi även se på gräsrotsnivån, i en församling, i en kommunitet och också i vårt eget hjärta. Jämvikten måste finnas där. Annars är det något som går förlorat. Om det inte finns en bild av Jungfru Maria i en kyrka blir det genast lite kallare, alltför manhaftigt och lite tråkigt, vilket man ibland kan märka på små detaljer. I vår personlighet kan vi antingen vara mer för auktoritet och bestämmande eller mer för det tjänande, lyssnande, lyhörda som Maria talar om. Vi behöver både Petrus primat och Marias primat i Kyrkan för att vi skall finna den fulla Kristusverkligheten. Allt skall leda fram till honom. Petrus är bara vikarie för Jesus, hans

representant, som skall åskådliggöra Kristus som Herren och Konungen. Maria är den som leder oss in i den djupare förtroligheten med Jesus. Hon lär oss att öppna oss för hans innersta mysterium. Hon har mer än någon annan förvandlats av hans nåd. Vi måste ständigt återvända till det grundfaktum att allt i Kyrkan skall hjälpa oss att komma Jesus närmare, ta emot honom på ett ännu djupare plan och låta oss förvandlas mer och mer av honom. Detta skall återspeglas i Kyrkans liv.

Kyrkan säger strängt till sina barn att gå till kyrkan varje söndag. Maria säger att då måste vi också lyssna och ta emot allt det som Jesus ger. Vi kan skilja mellan en mer yttre auktoritet, som ger oss buden, så och så skall det vara, och den inre fullheten som sedan måste följa så att auktoriteten inte skall upplevas som diktatoriskt och enbart yttre. Det måste gå samman också i Kyrkan. Det kan vara lite olika i olika tider. Tidigare hade man något som man brukade kalla ”fruktans pastoral”, då man skrämde upp folk med djävulen. Helvetespredikningar har ofta försvunnit, även om det fortfarande finns de som längtar efter dem. Man ville att andra skulle bli snälla, men man kanske inte tänkte på att man själv också kunde behöva höra det. Den helige Antonius (251-356) i öknen sade, att helvetet bara var en möjlighet för honom. I Kyrkan kan det vara lite olika. Ibland kan det ändras mycket om man byter kyrkoherde. En kanske bara talar om yttre bud och synd, medan en annan bara talar om barmhärtighet och kärlek. Att hitta balansen, jämvikten, gungbrädan som skall väga jämnt är mycket viktigt.

Här kan Petrus och Maria stå som symboler för de två aspekterna, så att det fungerar någorlunda bra. Men primatet är i vår tid ofta ett rött skynke. Man har svårt att acceptera att någon har en förrangsställning. Kardinal Meisner (1933-2017) brukade påminna oss om att vi i Kyrkan inte skall tala om makt utan om fullmakt. Det är en bra accent. Kristus är den som har herraväldet och makten över himmel och jord, men han ger påven en fullmakt att leda Kyrkan genom tiden. Det är bara en förvaltande uppgift i att förvalta Kristi herravälde över Kyrkan. Ibland har man även tolkat det som om det också var herravälde över världen. Under hela medeltiden var det en väldig kamp mellan påven och kejsaren. Den kampen har fortsatt på olika sätt. Kyrkan hamnar nästan alltid i konflikt med de flesta regimer av vilket slag det än må vara. Det finns ofta något som skaver. Hur bra ett samhälle än fungerar, finns det nästan alltid något som Kyrkan måste påpeka. Det kan man uttrycka olika. Vissa talar om att vi måste leva i en ständig motkultur mot det omgivande samhället, medan andra säger att det är tal om en kritisk lojalitet.

Kyrka och stat kan inte smälta samman. En av reformationens tragiska följder var att det smälte samman väldigt mycket och då blir det jobbigt. I Sveriges kristna råd brukade vi reta Anders Wejryd lite, även om det inte var hans fel. I det svenska hovets protokoll står Svenska kyrkan som myndighet och inte som trossamfund. Det tyckte Anders Wejryd var mycket besvärande. Frestelsen har också funnits på katolsk botten. General Franco (1892-1975) ville gärna styra och ställa ända tills Paulus VI (1897-1978) satte stopp. Man hade vakanta biskopsstolar i en stor del av Spanien. Det finns ofta något som skaver. Det stora problemet i Kina är nu att man inte kan komma överens. Biskopsutnämningar vållar ofta problem. Staten vill mycket gärna att det skall vara pålitliga nickedockor som sitter och säger ja till det som staten säger. Vissa länder, som det tysk-romerska riket, hade vetorätt när det gällde påveval. Fortfarande finns det vissa stift i Schweiz och Tyskland där domkapiteln har väldigt stor makt och det är naturligtvis något som politiska krafter kan lägga sig i.

Det är inte lätt att skilja mellan Caesar och Kristus. Men Kristus har själv sagt att vi skall ge kejsaren det som tillkommer honom, men Caesar vill ofta ha mer. Därför är hela kyrkohistorien en ständig dragkamp mellan Kyrkan och staten. Så småningom har man kommit fram till att det är bättre att staten har en mer sekulär prägel och inte lägger sig i för mycket. Samtidigt vill Kyrkan påverka samhället med kristna värderingar. Då blir det ofta små konflikter. I bästa fall kan man hitta olika punkter där man är överens. I hela historien ser vi hur svårt det kan vara med två maktcentra, det kyrkliga, det andliga å ena sidan och det världsliga å andra sidan. Det måste naturligtvis finnas en dialog, ett samtal, men det måste också finnas möjlighet att kritisera. I vår tid har man ofta fastnat för en modell av en lojal, men kritisk inställning, medan det i vissa fall som i en diktatur snarare blir så att man måste ha en mer kämpande hållning eller att man riskerar att bli alltför tyst. Man har talat mycket om att i Tredje riket var Kyrkan alltför tyst och släpphänt och sade inte tillräckligt mycket. Men det är inte heller så lätt att veta hur man skall handla. Den biskopskonferens som tydligast gick emot t.ex. judeförföljelse var den holländska. Genast svarade man från ockupationsmakten med att deportera alla judar av katolska tro, t.ex. den heliga Edith Stein (1891-1942). Nu har vi ett fall i Venezuela där oppositionen vill att Kyrkan ännu tydligare skall ta avstånd från alla förhandlingar med staten. Men Kyrkan har alltid haft den inställningen att så länge det är möjligt måste man föra en dialog.

Även i vår kultur stöter talet om primat på patrull, eftersom en av vårt nutida samhälls dogmer är jämställdhet och jämlikhet, något man driver väldigt starkt. Att någon har primat, företrädesrätt, tolkningsföreträde är svårt att acceptera. Därför talar man ibland hellre från katolskt håll om jämbördighet, jämvikt. Alla människor har samma värde, men både i Kyrkan och i samhället finns vissa former av hierarki och rangordningar. Ju mer man förnekar det, desto mer uppstår informella ledarstrukturer, som kan vara ännu svårare att komma åt. Det kan också gälla en kyrklig gemenskap, där man har en jämbördig struktur men där det också kan finnas starka karismatiska personligheter som styr bakom kulisserna. Så kan det också vara i en församling. Det kan lätt bli svårigheter om man inte har en tydlig ämbetsstruktur eller rangordning.

Det är viktigt att komma ihåg att vid sidan av Petri primat har vi också Marias primat. Det har också med manligt och kvinnligt, med hela vår existens och med hela verkligheten och vår personlighet att göra. Vi kan vara lite olika. Det finns olika karismer, olika uppgifter i Kyrkan, men ändå måste vi lära oss att balansera mellan det yttre och det inre, mellan Petrus och Maria. Det är ganska spännande att se hur Kyrkan i olika tider har försökt hitta balans. Just nu ser vi i den Katolska Kyrkan en stor förändring på vissa områden. Alltsedan 1800-talet var det så påfallande med de apostoliska kvinnliga ordnarna som bar upp hela den andliga förnyelsen under 1800-talet och långt fram. De håller nu på att försvinna och man stänger kloster på löpande band i hela Västeuropa. Vad innebär det då för Kyrkan, för Marias primat? De yttre förhållandena är ofta föränderliga och beroende av samhällsutvecklingen. Däremot tycks det kontemplativa idealet bli tydligare, både i kontemplativt klosterliv och i det fördolda kontemplativa livet i storstäderna. Mer och mer upptäcker man människor som lever tyst, stilla, ödmjukt utan att göra väsen i ständig bön för världen mitt ute i det vanliga livet. Martyriet kommer också in i vår tid. Aldrig tidigare i Kyrkans historia har det funnits så många martyrer som under andra hälften av 1900-talet och framåt. Vad betyder det för Kyrkans gestalt att så många människor, inte minst kvinnor och även barn, dödas i Egypten och på andra håll för sin tros skull? Vad betyder det för Kyrkans situation att martyriet mer och mer blir alldagligt, åtminstone i en del av världen? I och med att vi lever i en global värld

har martyrerne ofta vänner och släktingar även bland oss. I våra församlingar finns det ofta någon som har kommit från Irak eller Eritrea och som har varit med om förföljelse.

Vad innebär detta för jämvikten mellan Maria och Petrus och hur reagerar vi? Frågan är om vi känner oss solidariska med martyrerne eller om det är det något långt borta som vi inte bryr oss om. Det är så de upplever oss i de länderna. De menar att vi i väst har svikit dem, att vi har glömt bort dem och bara låtit dem dö. I en global värld förväntar man sig hjälp, medkänsla, stöd från andra kristna, men de upplever att vi bara sitter fast i vår lilla värld, att vi har glömt dem, förrått dem och kastat dem för deras bödlar. Att konfronteras med detta kan vara mycket smärtsamt för oss, för vi vill inte att de skall ha det så. Frågan är hur det berör oss eller om det berör oss överhuvudtaget. Kyrkans situation är alltid föränderlig. I vår tid går det inte att bara leva i vår lilla värld, där vi har det tryggt. Det går inte att bara isolera sig från resten av världen och från resten av Kyrkan.

I en sådan situation blir primatets roll ännu tydligare. Påvens bild finns på näthinnan och på nätet. Hela världen är medveten om att påven i alla fall är kristen, även om man inte vet så mycket mer. Det var så folk reagerade när påven Johannes Paulus II kom hit. Då sade man att också påven är kristen. Det var en ny upptäckt för många. I vår globala värld blir det tydligt för människor över hela världen att påven är en centralgestalt som representerar Kristus och Kyrkan. Det gäller också Maria. Hennes primat blir mycket tydligt. Påvarna betonar starkt Marias roll. Det finns knappast ett tal, en encyklika eller ett utlåtande där man inte avslutar med någon form av hänvisning till Jungfru Maria för att betona att påven som Kyrkans ledare liksom Maria ödmjukt vill böja sig inför Kristus och ta emot, lyssna och låta sig ledas av Kristi ord. Maria representerar den högsta formen av mänsklig aktivitet, det passiva gudsmottagandet. Det största och högsta människan kan göra är att passivt, i överlåtelse ta emot Gud i sitt liv. Här går aktivitet och passivitet in i vartannat. Det är mycket svårt att skilja om det är en aktiv akt eller en passiv överlåtelse. Det är det som hela nådestriden går tillbaka på.

I reformationens kölvatten uppstod en nådestrid inom den Katolska Kyrkan mellan dominikaner och jesuiter. De som betonade mänsklig aktivitet var jesuiterna medan dominikanerna betonade det passiva. Det var en så våldsam strid att påven förbjöd dem att fortsätta striden. Egentligen behöver vi bara se på Maria för att förstå hur det aktiva och det passiva kan gå samman. Maria tar med hela sitt väsen emot Gud i sitt liv, så att han blir människa i henne. Är det något passivt eller något aktivt att ta emot Guds nåd? Det förlorar lite sin konfrontativa karaktär i Maria. Därför är hon så viktig vid påvens sida. Påven begav sig till Fátima för att betyga henne sin vördnad och lyssna på budskapet. Marias budskap är alltid detsamma. Hon säger: ”Omvänd er till evangeliet och tro på det. Ta emot Jesus i era liv”. De ständiga uppenbarelserna i Medjugorje handlar egentligen bara om detta, även om påven uttryckte sig lite kritiskt och sade att Maria inte hela tiden skickar telegram. Men ibland behöver vi telegram för att bli uppmärksamma på vad saken gäller.

Primatet som Petrus förvaltar när det gäller Kyrkans lära och ledning måste befruktas och understrykas genom Marias primat, när det gäller kallelsen till helighet, bön, fullkomlig kärlek och även till martyrium. Därför vördar vi Maria vid korsets fot. Mer än någon annan fick hon genomborras av smärtan, de sju smärtorna, lidandets fulla gestalt. Ingenting besparades henne. Hon är förutom apostlarnas Drottning också martyrernas Drottning. I den Lauretanska litanian ser vi hur alla aspekter av Marias primat betonas. Det är inte bara vackra,

fromma ord. Davids torn omtalas och vi förstår att Maria också är den som förvaltar Davids uppgift att lovsjunga Gud i Psaltaren. Allt det som man i den subjektiva fromheten säger om Maria återspeglar bibliska verkligheter och realiteter.

Påven är inte bara primas. Han är också patriark, något man ibland har glömt bort och som påven Benedikt tonade ner av ekumeniska hänsyn. Men Roms kyrka är också en patriarkarskyrka för hela den västerländska, den latinska kristenheten, liksom Konstantinopel är det för de bysantinska kristna och Antiokia, Alexandria och Jerusalem för de orientaliska kristna. Patriarkatsindelningen som finns med sedan urkyrkans tid har sin betydelse, även om den kanske tonas ner i en global verklighet. De platser där apostlarna hamnade och som sedan blev så viktiga, även om de ibland har glidit isär under kyrkohistoriens lopp, skulle också kunna bli utgångspunkter för den fulla enheten. Det har tagits viktiga steg. När påven åkte till Alexandrias patriarkat kom man överens om att erkänna varandras dop. För många var det lite överraskande att den Koptiska Ortodoxa Kyrkan inte erkände den Katolska Kyrkans dop. I de flesta fall erkänner man ju varandras dop. Den Katolska Kyrkan erkänner alla dop som har skett i den intention som Kyrkan har, med vattenbegjutning och åkallande av den treenige Gudens namn. Även en icke-kristen kan fungera som giltig dopförrättare i nödfall. När jag gick i konversionsundervisning var det en spansk präst som livfullt berättade om hur en muslim under det spanska inbördeskriget döpte en jude eller tvärtom. Det var då ett giltigt dop, eftersom muslimen ville hjälpa doplärlungen som tydligen inte hade tillgång till någon annan. Han döpte honom med vatten i den treenige Gudens namn. Däremot är ett dop som sker i Skaparens, Befriarens och Livgiverskans namn inte giltigt och inte heller ett dop i bara Jesu namn. Mormonernas dop är inte ett giltigt dop.

Det var ett viktigt steg, ett närmande mellan Rom och Alexandria i och med påvens besök. Samtidigt ser vi att närmandet till Konstantinopel har gått ännu längre. Patriarken från Konstantinopel var med i Alexandria som en slags bisittare som nickade instämmande. Han ville vara med för att bestyrka det som skedde. Tidigare har det varit svårare med enheten mellan de orientaliska och de bysantinska ortodoxa. När jag var ny biskop och skulle besöka den grekisk ortodoxe metropoliten Pavlos i Stockholm sade han att de står oss mycket närmare än de står de syriska ortodoxa. Samtidigt är den Syriska Ortodoxa Kyrkan den som den Katolska Kyrkan har mest långtgående sakramentsgemenskap med. Det är många trådar att hålla reda på. Vidare är dialogen mellan Katolska Kyrkan och de svenska och finska lutherska kyrkorna lättare än med den tyska lutherska kyrkan. Det är en hel väv av olika trådar som måste bindas ihop och ibland blir det knutar och något går i baklås. Ändå är det viktigt att tro att den Helige Ande leder närmandet framåt. Det är ofta Jungfru Maria som kan lätta upp svårigheterna.

Vi kan alltså tala om de olika patriarkaten. Men vi kan också tala om Marias matriarkat. Då är det orter som Lourdes och Guadalupe som för det troende folket ofta har större vikt än patriarkaten. Det är dit de vallfärdar. Guadalupe är världens största vallfartsort, dit fler kommer än till Mecka. Guadalupe ligger vid en av världens största städer, Mexico City, och det är mycket lätt att ta sig dit. Mariaorterna har i nutiden blivit mycket viktiga orter för det troende folket. Även de som inte längre går så mycket i kyrkan åker till Lourdes, till Loreto och till Oskarström. Marias roll på enhetens plan har blivit mycket viktig.

Det finns nya former för ekumenik, t.ex. den så kallade relikeekumeniken. I Rättvik finns ett ortodox kloster ute i skogen. Metropoliten bad mig att försöka skaffa en relik av den helige

Nikolaus (280-343). Jag skrev flera brev men ingen ville skicka någon relik. De gav oss dock lite olja som hade berört relikerna, som nu finns i Bari. De är tydligen rädda att relikerna skall ta slut, så de skickar inte iväg någonting mer därifrån. Däremot skickar man runt relikerna. Man skickade Nikolaus relikerna till Ryssland, där mer än en miljon ortodoxa samlades för att vörda relikerna. På det sättet kommer relikerna att föra de ortodoxa och katolikerna lite närmare varandra. Nästa år kommer Thérèse av Jesusbarnets (1873-1897) och hennes föräldrars relikerna till hela Nordeuropa, där de kommer att resa runt. Säkert kommer det då att dyka upp många kristna från andra samfund också.

Relikkulten är inte längre så laddad som tidigare. I vår dialog med pingstvännerna hade vi uppe det ämnet, som i början var lite jobbigt. Men när vi besökte deras pingsthus i Flemingsberg hade de mycket pietetsfullt ställt upp alla möbler som Lewi Pethrus (1884-1974) hade i sitt arbetsrum. Det är också ett slags relikcult, sade jag då. De svalde det inte helt, men det finns olika nivåer av ömsesidig förståelse. De brände inte bara upp de gamla, skräpiga möblerna utan de bevarade dem, liksom vi bevarar ett foto av en älskad anhörig. Det blir spännande att se hur det blir när det kommer en hel familj, både föräldrar och dotter, på relikresa. Det är mycket praktiskt att ordna när relikerna skall resa runt i Norden. Skall de få fribiljett på flyget som ikonerna med Franciskus fick med Norwegian? Det kan tyckas lite gammeldags med relikerna, men vi människor är fästa vid materiella ting som påminner oss om andliga realiteter. Det är också en del av den allmänna sakramentaliteten.

Relikkulten var ibland överdriven och med rätta fanns det kritik under reformationstiden. Ändå var det lite tråkigt att Sankt Olofs (995-1030) relikerna försvann. Även om man säger att de kan finnas i murarna i Nidaros har man inte lyckats finna dem. Törntaggen i Skara domkyrka försvann också, men kanske den finns någonstans i murarna. Man har gjort ett litet altare i Skara domkyrka för Kristi törnekrona. Många som kommer till Uppsala domkyrka blir mycket förvånade att man där har en offentlig relikcult. Man har både Erikskrinet och en uppsatt relik av Birgitta. Det var Moder Tekla, den dåvarande generalabbedissan, som gav K.G.Hammar en relik av Birgitta. Då kunde man inte göra annat än sätta upp den. På det sättet kom relikculten in i Svenska kyrkan bakvägen. Det finns en relikcult också inom de reformatoriska kyrkorna, men det kanske inte är så många som kysser skrinet eller ber om helgonens förbön. Några gör det och katolikerna vallfärdar dit och lägger en krans vid skrinet.

Samtidigt får man inte ta ut något i förskott, vilket är något vi får vara lite försiktiga med i vårt stift, eftersom det är många som vill att drottning Josefina (1807-1876) skall bli saligförklarad. Man har i Riddarholmskyrkan mäsas en gång om året, där man minns drottning Josefina. Men då får man inte fira det som en mässa till hennes åminnelse, för då tar man ut kulten i förväg. Om man skall göra det måste det först ha godkänts, vilket är mycket viktigt. Man får sätta en krans vid hennes grav, men man får inte ta ut någon form av helgonvördnad i förskott. Det hindrar en beatification om man gör det i förväg. Samtidigt förekommer det ofta att folket börjar vörda någon. Oscar Romero (1917-1980) vördades som helig innan han hade helgonförklarats. Nu har Kyrkan godkänt det. Sedan är det mer diskutabelt att vissa i Venezuela har börjat vörda den förre presidenten Chávez som ett helgon. Det finns bestämda regelverk. Det är Petrusämbetets uppgift att tillhandahålla ett regelverk, för det är mycket lätt att helgonkulten kan missbrukas. Det finns en ortodox utbrytargrupp som har helgonförklarats Stalin (1878-1953). Det skulle vara en mardröm om en katolsk utbrytargrupp ville helgonförklara Hitler (1889-1945). Man måste vara ytterst noga i detta sammanhang.

Som avslutning går vi tillbaka till de två primaten, till Petrus och Maria. Petrus var det första officiella vittnet om uppståndelsen och han förvaltar trons fullhet. Maria åskådliggör i sitt liv Jesu person och liv på ett unikt sätt. Petrus har ett primat mer på det yttre planet och Maria på det inre. Naturligtvis går detta in i vartannat. Petrus har också ett inre förhållande till Jesus. Det ser vi i mötet med Jesus när han får ta över herdeuppdraget. Jesus frågar då: ”Älskar du mig?” Vi kan ändå säga att Petrus representerar den yttre ledningen, läran och Maria den inre assimilationen av läran, mystiken, heligheten. Det hör ihop. Det måste finnas en jämvikt mellan detta, samtidigt som det finns olika kallelser för att uttrycka det. Det är här vår unika kallelse kommer in.

I går såg jag till min glädje pingstikonen här på Berget. Det är en koptisk ikon, där man ser lärjungarna samlade kring Maria, Anden som kommer ner med eldslågorna. Vi är inte i den övre salen i Jerusalem men i den undre salen på Berget. Anden kan gå ner också på gräsrotsnivå. Ni har alla en eldslåga ovanför huvudet. Ni kan inte se ovanför ert eget huvud, men Anden finns där och vill komma in. Anden vill förvandla, sätta eld och bränna bort allt orent och göra er nya i Kristus. Det är pingstens ständiga verklighet i Kyrkan att de nådegåvor som fanns från början också finns nu. Hela Kyrkan är en karismatisk rörelse. Det är inte bara en liten grupp i Kyrkan som är karismatisk, utan hela Kyrkan är till sin natur karismatisk. De flesta har kanske de mer dolda nådegåvorna. Vi har de som kokar kaffe i församlingen på söndagarna. De små, obetydliga, ödmjuka tjänsterna betyder ofta så mycket för att hålla ihop en gemenskap. De ”små, grå mössen” i församlingen lägger man ofta inte märke till förrän de är döda, men de har burit upp Kyrkan genom sin bön, sitt offer, sin trofasta tjänst. I världens ögon betyder de ingenting men i Guds ögon allt. Det finns för var och en av oss en unik kallelse, en karism, en tjänande uppgift som Anden har gett oss. När det går upp för oss är det ett stort och viktigt ögonblick. Det kan vara mer åt Petrus-hållet eller mer åt Maria-hållet. Men det är vår kallelse, vår uppgift för att förhärliga och lovprisa Gud och samtidigt sprida hans godhet omkring oss. Vi ber för varandra om detta.

Herre, Jesus Kristus, sänd din Ande över oss. Väck oss till nytt liv så att vi kan leva till Faderns ära och i Andens kraft sprida din vällukt till alla vi möter. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Föredrag IV

Kom Helige Ande med dina nådegåvor. Öppna våra ögon för Kristi närvaro i vårt liv. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn.

Vi är nu framme vid finalen, även om mysteriet aldrig tar slut. Det är alltid öppet mot Guds eviga, oändliga härlighet. Som sammanfattning av Petrus' och Marias roll kan vi använda två ord: ofelbar och obefläckad. Petrusämbetet skall vara ett skydd mot allt vad förvirring, vanföreställningar, lögnar och halvsanningar heter. Kyrkan måste skyddas mot det som kan förminska evangeliets och trons sanning. Därför behövs den nådegåva till Kyrkan som vi kallar ofelbarheten, som innebär att Kyrkan i det väsentliga i sin förkunnelse av trons sanning inte kan ta miste. På alla andra plan är Kyrkan uppfylld av människor som hela tiden gör en massa misstag. Det ser vi mycket tydligt när vi läser kyrkohistorien. Då ser vi något som kan driva oss till depression, men också till hopp. Om människor kan bete sig som de gör, är det ett under att Kyrkan ändå består, för då måste det vara Gud som håller upp Kyrkan. Det är inte människors verk utan Guds verk. Den sanningen är mycket viktig att komma ihåg, för hur vi än betar oss blir vi också sårade av Kyrkan och dess medlemmar. Vi sårar varandra, gör

varandra illa och räcker inte till. Men mitt i allt detta bryter Guds ljus, hans sanning och helighet igenom för att skingra dimmorna och hjälpa oss att se vad som är väsentligt.

Karl Rahner kallar ofelbarheten för en Andens gåva till Kyrkan, eftersom det i sista hand är den Helige Ande som ser till att Kyrkan bevarar trons fulla sanning och ljus. Den Helige Ande hindrar villfarelserna, heresierna och halvsanningarna att ta över, så att Kyrkan i sin förkunnelse kan ge vidare det som är uppenbart i Kristus och det som Kyrkan ytterligare har förklarat av mysteriet. På latin använder man fyra ord för att försöka förklara det mysteriet. Det första är ordet *inerrantia*. Med det menar man att Anden inte låter Kyrkan ta fel då det gäller sanningen. Sanningen bevaras oförvanskad genom tiderna och miljöerna. Det andra ordet kallar man *indefectibilitas*. Det innebär att Anden inte låter Kyrkan rubbas från den klippgrund hon vilar på. Hon står på fast mark. Hon kan inte avvika från den uppenbarelse hon förvaltar, den sanning hon är bärare av. Det tredje ordet är *infallibilitas*, ofelbarhet. Det innebär att Anden låter Kyrkan bevara den brudgåva hon har fått av sin Brudgum. Uppenbarelsen och det glada budskapet bevaras på ett ofelbart sätt. Den sista innebörden är att genom Andens ständiga bistånd får Kyrkan kraft att förbli ståndaktig i alla tider utan att ändra den skatt hon har tagit emot, samtidigt som hon själv skall förändras i det som strider mot sanningen. Det är en dubbel sanning. Den första aspekten kallar vi *irreformabilitas* och den andra *ecclesia semper reformanda*. Jag skall försöka förklara de två aspekterna, som kan hjälpa oss att förstå hur Gud arbetar genom Kyrkan.

Den första aspekten är att sanningen, den uppenbarade sanningen, måste bevaras genom alla tider. Den är mycket ömtålig. Det är lätt att tumma på sanningen. I vårt eget liv kan vi komma dragande med en liten halvsanning, göra lite ändringar. Gud har anförtrott oss ett budskap, en sanning, ett evangelium som det är mycket lätt att mixtra lite med, att förändra lite, för att det skall passa in för oss eller för tidsandan. Därför är den Helige Ande alltid verksam för att bevara sanningens fullhet oföränderlig.

Samtidigt finns det saker som förändras genom Kyrkans historia. Det finns en skatt av sanning som är oföränderlig, ett budskap som inte får ändras, men runt omkring finns det saker som har förändrats under tidernas lopp. Det kan vi inte komma ifrån. Därför är det så viktigt att Anden hjälper oss att urskilja vad som är den uppenbarade sanningen som inte kan eller får förändras och det som i vissa fall kan eller bör förändras. Som exempel kan nämnas att i början var det inget problem med slaveriet. De kristna hade slavar långt in i tiden. De första karmelitnunnorna i USA fick hemgift i form av slavar. Det tycker vi strider mot evangeliet och det gör det egentligen. Men det dröjer ibland innan Kyrkan ser att de inte överensstämmer med trons sanning. Vidare fanns det andra saker man i början var mycket sträng med, t.ex. ränta. Det var lång tid förbjudet att ta upp ränta. Så såg man att räntan hjälper ekonomin. Vissa saker har man under tidernas lopp sett att de strider mot evangeliet eller måste förändras. I vår tro är det viktigt att vara medveten om att det finns en sanningens kärna, en sanningens fullhet, som måste bevaras i Kyrkan och att Kyrkan i den meningen är ofelbar i sin kärna. Dock är alla människor som Kyrkan utgörs av svaga, syndiga och bräckliga och kan ta fel. Men ändå har den Helige Ande satt en spärr mot villfarelsen som gör att i det väsentliga - i sanningens fullhet - kan Kyrkan inte ta fel.

Kyrkan står på klippgrund och kan inte rubbas. Vad som än händer ser den Helige Ande till att hon inte avviker från den grund som Kristus har lagt. Återigen kan Kyrkans alla lemmar bete sig hur som helst, men Kyrkan i sin innersta verklighet, som representeras av Petrus, kan

inte rubbas från klippan. Det innebär att Petrus får förvalta ofelbarhetens nådegåva på ett speciellt sätt. Genom den Helige Andes ”vaccination” mot villfarelser kan Petrusämbetet stå emot alla villfarelser som så lätt nästlar sig in. Påven kan vid vissa tillfällen göra anspråk på att utlägga tron på ett ofelbart sätt, *ex cathedra*. Det är en nådegåva som mycket sällan har använts.

Ett mycket spektakulärt tillfälle var, när påven Pius XII (1876-1958) år 1950 förklarade att Marias upptagning till himlen är en trossanning, en dogm, som vi är förpliktade att tro. Men det var inte något som damp ner från himlen, utan det var en övertygelse som har funnits sedan Kyrkans första tid. Maria fick på ett helt speciellt sätt ta del av påskens nåd. Hon upptogs till himlen för att få del av Kristi fulla härlighet på ett unikt sätt som ett hoppets tecken för alla. Typiskt för vår syn på Jungfru Maria är att det vi säger om henne hjälper oss att förstå vår kallelse och vår uppgift här på jorden. Vi är kallade att få del av uppståndelsens nåd. Det är den yttersta meningen med vårt liv. När vi ser och vågar lita på att Maria har upptagits, är det för oss ett hoppets tecken, att Kristus vill förena alla de sina med sig själv i evighet.

Då frågar man sig hur det kommer sig att det just 1950 blev aktuellt att förklara Marias upptagning som dogm. En trossanning kommer alltid till i ett visst tidsskede. Under Kyrkans första tid kom de stora kristologiska och trinitariska dogmerna till, eftersom man ifrågasatte tron på Kristus och tron på Treenigheten. Därför får också villfarelserna, heresierna, en mening genom Guds försyn. De hjälper Kyrkan att urskilja vad som är falsk och äkta vara. Ibland dröjer det innan man kan urskilja vad som är äkta och inte. 1950 hade man just varit med om ett av mänsklighetens största debackel, att människovärdet hade trampats under fötterna på ett helt oerhört sätt. Vi kan tänka på förintelsen. Människans värde hade förnekats totalt. Fem år tidigare brände man judiska kvinnor i gasugnar och gjorde tvål av deras kött. Fem år efter det förklarar man att en judisk kvinna fått del av den eviga härligheten, när man förklarar Maria upptagen till himlens härlighet.

Utifrån en viss historisk epok kommer man ibland fram till en djup insikt i att man måste förtydliga människans värdighet. Vi kan jämföra det med 1854, när man förklarade att Maria var den Obefläckade. Hon fick tillräkna sig Kristi frälsningsverk i förväg för att vi i henne skulle se den fullt frälsta mänskligheten. 1800- och 1900-talen är den begynnande materialismens och ateismens tid. Det var en helt ny syn på människan och hennes kallelse som kom in. Människan reduceras till något materiellt, till kemiska och sociala processer. Man glömmer eller vill inte veta av att hon är skapad till Guds avbild och har en oändlig värdighet och är kallad till något stort. I en tid när synen på människan håller på att förändras, ser Kyrkan det som mycket viktigt att betona Jungfru Marias roll som idealbilden av den frälsta människan och som urbilden av människans djupa värdighet och kallelse.

För många kan det tyckas lite långsökt att man så långt efteråt förklarar dessa saker som dogmer som man är förpliktad att tro på, men det var en övertygelse som fanns redan tidigare i Kyrkan och var föremål för diskussion. Under medeltiden fanns det två läger när det gällde synen på Maria som den Obefläckade. Det kan förvåna att Thomas av Aquino (c:a 1225-1274) egentligen var emot, medan karmeliter och franciskaner mycket tydligt försvarade Maria som den Obefläckade. Ibland förvånar det oss när vi läser kyrkohistorien att vissa saker har diskuterats mycket länge. Också en sådan teologisk gigant som Thomas av Aquino hade

svårt med den obefläckade avlelsen, men den accepteras nu av alla dominikaner sedan den förklarats som en dogm.

Vissa saker dröjer det innan Kyrkan ser meningen i. Då är det just i ett visst historiskt skeende när man ser det som ett sätt att förtydliga evangeliets sanning. Då möter man genast invändningar som att det inte står någonting i evangeliet om att Maria skulle ha upptagits till himlen med kropp och själ eller att Maria fick ta emot den fulla frälsningen på det sättet. För att bemöta invändningarna brukar man hänvisa till Första Vatikankonciliet som säger att det också finns en princip som heter *connectio mysteriorum inter se*, att mysterierna har ett inre samband. Synen på Maria är den plattform där synen på Kristi frälsningsverk och synen på människan möts. Vi behöver se en illustration, ett åskådliggörande av vad Kristi frälsningsverk verkligen innebär. Vi säger lätt att vi är frälsta, men samtidigt inser vi att allt i oss inte är frälst. Vi kan fortfarande vara lika hämndlystna och avundsjuka även om vi har mött Jesus.

Men kan vi aldrig se vad det är att vara helt frälst? Jo, i Jungfru Maria ser vi en människa som från början genom Guds nåd har fått ta emot frälsningens fullhet, för att vi skall få hopp om att vi också skall bli frälsta. Det finns ett samband. Jesu frälsande nåd och kärlek når oss. Men då undrar vi vad det är att bli helt frälst. Folk säger till höger och vänster att de är frälsta, men de är lika begränsade. Det är något de icke-kristna förargar sig över. Vi säger att vi är frälsta, att vi är goda och heliga, men vi är nästan sämre än de. Vi måste ta på allvar att vi inte är så goda och osjälviska som vi ibland får för oss. Vi behöver få se att Jesu frälsningsverk har burit frukt till fullo för att vi skall få hopp och kunna tro att vi också steg för steg skall nå fram till det. Skall vi in i Guds rike, måste vi också bli obefläckade heter det hos Paulus. Lyckas det inte här på jorden har vi reningssorten, ett slags frälsningens tvätter, en tvättinrättning, där vi kan bli av med det som vi inte har lyckats bli av med här på jorden.

Jungfru Marias roll är mycket viktig för att illustrera vad Jesus kan göra i en människa för att vi i vår tur skall få hopp och tillit att det också kan ske med oss eller i andra människor. Vissa människor har en benägenhet att mer se andras fel. Andra har en benägenhet att se de egna felen. Ju mer frälsningen tränger in och arbetar i oss, desto mer vänder vi förstoringsglasat inåt. Vi är inte så intresserade av andras fel, men vi lider mer av våra egna fel. Det är därför Teresa av Avila kan säga: "Jag är världens största synderska". Det betyder inte att hon verkligen är den syndigaste människa som har funnits på jorden, men i sin egen uppfattning är hon i desperat behov av frälsning. Ju närmare Jesus kommer, ju mer han tränger in i mitt liv, desto mer ser jag mitt behov av frälsning. Man skulle kunna bli mycket deprimerad över att se att man är världens största synderska. Men genom Andens nåd blir det en befriande insikt att Jesus Kristus är min frälsare i varje ögonblick. Han vill varje ögonblick förnya, förvandla och hela mig, befria mig från det i mig som ännu inte är befriat.

Under en stor del av vårt liv är vi mycket intresserade av andras synder. Till och med i biktstolen kan man märka att folk är mycket intresserade att berätta om andras synder. De gamla konvertitmakarna sade: "ut ur biktstolen" om någon kom med sådant. Det är inte alltid ond vilja, men man fastnar lätt i det. Så småningom, när Guds nåd lyser upp oss inifrån, ser vi, som Johannes av Korset (1542-1591) säger, fläckarna på glasrutan. Om man tvättar fönster när solen skiner på en glasruta upptäcker man alltid små dammkorn. Det är en bild av hur Gud arbetar med oss. Solen lyser in. Nåden strömmar in, och då ser vi ofta kontrasten. Vi ser minsta lilla skönhetsfläck. Det är en del av Kristi frälsningsverk att han steg för steg

uppenbarar skönhetsfläckarna. I början skulle vi inte stå ut med att se det. Därför finns det också något berättigat i att säga: ”jag är frälst”. Det innebär att frälsningen sätter igång. Men då borde man genast säga: ”men jag är inte färdigfrälst”. Frälsningen kan ske ännu djupare i mig. Vi får räkna med att frälsningen kan vara ända till vårt sista andetag. Det kan vara små och obetydliga brister vi kan bli befriade ifrån. Det är något mycket hoppfullt och underbart.

Här vill jag berätta om min företrädare, biskop Hubertus (1923-2009), som jag fick besöka innan han skulle dö. Det var en underbar upplevelse att se, hur han riktigt utstrålade andlig glädje. Som biskop hade han haft många bekymmer på olika områden. Hans syster berättade något för mig som jag skall ta mig friheten att avslöja, för jag tror att det är något mycket viktigt att se, att vi alla har små bindningar. Biskop Hubertus tyckte mycket om drottning Silvia. Det är inget fel i det. När han låg för döden råkade drottning Silvia vara på besök i Osnabrück. Då hade någon beskäftig person sagt: ”O, nu kommer hon och besöker dig. Ni har ju varit så goda vänner”. Han gladde sig åt det, men drottning Silvia kom aldrig. Då sade hans syster att det var den yttersta reningen för honom. Det kan tyckas vara en detalj, men jag tror att det är något mycket belysande. Vi har alla något vi tycker om, något vi är bundna vid. Om vi skall dö, måste vi släppa allt det. Drottning Silvia spelar ju ingen roll för vår eviga salighet. Hade hon kommit dit hade det kanske varit ännu svårare att släppa taget. Vi har alla en drottning Silvia, något som vi hakar upp oss på.

Det brukar Johannes av Korset förklara med den lilla fågeln, som är bunden. Det är en av de klassiska liknelserna. Vi är alla bundna vid någonting. Vi kan vara bundna vid tjocka kedjor. Det är dödssynderna som tynger oss ner till jorden. Men så finns det de små sytrådarna, alltså drottning Silvia eller någon idol som vi har drömt om att träffa. Vi har alla en drottning Silvia eller en Lill-Babs. Eller vill vi kanske ha ett glas champagne innan vi dör. Det är inget ont i det, men ibland kan det hindra oss. Vi är inte fria. En sytråd binder också fågeln. Den kan inte flyga fritt. När vi ligger för döden är det inte drottning Silvia vi skall tänka på, utan det är Kristus vi skall inrikta oss på.

Därför behöver vi klippa av trådarna för att ta emot den fulla frälsningsverkligheten. Det klarar vi inte alltid själva. Vissa saker är vi så bundna vid att Kristus måste klippa av dem. Vissa saker kan vi klippa av själva, men vissa saker som berör oss mycket känslomässigt kan vi inte själva klippa av utan då måste Kristus själv göra det. Om drottning Silvia hade kommit på besök skulle hon på något sätt ha dragit blickarna från Kristus. Vårt liv här på jorden går ofta ut på att klippa av trådarna. Det kan vara alla slags trådar.

Nu när jag har fått artros har jag börjat upptäcka att det är mycket trevligt att tala om sjukdomar. Det kan också vara ett band man måste klippa av. Vi har en förmåga att fastna vid så mycket som vi inte kan bli av med utan vidare. Men så småningom kan vi få hjälp av en tids- och personanpassad askes. Att ha kedjor om midjan och tagelskjortor och stenar i skon hjälper inte så mycket i vår tid. Men någon form av askes är mycket viktig och för de flesta är det något naturligt. Artros är en underbar askes. Livet ger oss någon form av askes. Det kan vara att någon inte hälsar på oss. Det finns små saker som vi egentligen inte kan undgå. Det kan vara någon som tränger sig före i kön eller någon som är ovänlig eller alltid ringer när vi skall göra något annat. De små sakerna som vi inte kan undvika kan hjälpa oss att göra ett offer, att klippa av bandet till vår egen bekvämlighet och vårt eget behag.

När vi talar om Jungfru Maria som den Obefläckade, är det för att vi mer och mer skall bli av med våra skönhetsfläckar, de små eller de större. Ofta är vi inte riktigt själva medvetna om

våra egna fel, medan alla andra vet vad för fel vi har. Vi tror ofta att vi har andra fel. I vår tid tycks det vara många ungdomar som tror att de är fula. Man måste då vara på ett visst sätt och se ut på ett visst sätt för att vara bra. Det är ett typiskt misstag där man satsar på fel häst. Någoting i oss är lite fel. Men det är inte vårt utseende, inte vårt sätt att vara, utan det är något på insidan som gör att vi behöver befrias, renas och helgas.

Därför behöver vi den bild av den frälsta människan som Jungfru Maria är. Vi behöver också Kyrkan som genom sin undervisning påminner oss om vad som är rätt och fel. Det är inte alltid lätt att veta vad som är mot evangeliet och vad som inte är det. Vi behöver den yttre undervisningen som hjälper oss att förstå sanningens väg som Jesus visar oss genom sitt evangelium. Det måste förklaras, utläggas, så att vi får hjälp att välja rätt. Sedan finns det valsituationer där ingenting är direkt fel, men något kanske är bättre, ja, bäst. Ju närmare vi kommer ljuset, desto mer angelägna är vi att göra det som Thérèse av Lisieux säger, *faire plaisir à Dieux*, göra det som behagar Gud.

Därför behöver vi alltid den Helige Andes nåd och hjälp för att välja rätt i livets alla valsituationer. I början gäller det att undvika de svåra synderna. Så småningom höjs ribban och vi börjar upptäcka att vi kan göra ännu mer för att behaga Gud. Jag kan avstå ännu mer från min egen vilja, min egen bekvämlighet. Och samtidigt måste jag se till att jag inte blir en dörmatta som alla trampar på. Jag måste också bevara min egen integritet. Det är inte alltid lätt i vissa situationer, speciellt när det gäller förhållandet till våra närmaste. Skall jag säga ifrån eller inte på arbetsplatsen? Vi behöver både Petrus, som den yttre auktoriteten som undervisar oss, och Maria, som hjälper oss att på det inre planet öppna oss mer och mer för Jesus och för Andens spröda, späda stämma för att vi skall kunna gå i Jesu fotspår och följa honom efter.

Vi vet inte när vårt livs fulländning närmar sig. Därför skall vi, som man brukade säga i de klassiska omvändelsepredikningarna, leva varje dag som om det var den sista. Vi skall göra det som vi skulle ha gjort om vi visste att det var det sista vi skulle göra. Inte minst när det gäller förhållandet till våra närmaste sörjer vi ofta över något vi sagt eller över ett samtal vi inte ringt, när vi hör att någon är död. Det är bra att behandla den människa jag möter som om det var sista dagen jag fick träffa henne. Jag skulle då säga henne de där goda orden som jag kanske var lite för blyg för att säga. Jag skulle då inte vara så irriterad som jag brukar bli på den gamla mamman som ringer och tjarar i telefonen som hon har gjort hela mitt liv. Det är mycket som kunde bli annorlunda, om vi såg på varje dag som ett helt liv, som en sammanfattning. Hur mycket skulle vi då inte öppna oss för Jesu nåd och kärlek? Hur skulle vi då inte fira mässan? Man brukar säga till en präst att han skall fira mässan som om det vore den första och enda mässan i hans liv. Det gäller också alla som är med på mässan. Det innebär inte att man måste spänna sig väldigt så att man inte missar en enda liten minut. Det är inte på det planet utan det är en öppenhet för att det kan ske stora ting i det lilla.

Gud har anförtrott mig den här delen av verkligheten där jag tillsammans med Petrus och Maria kan ta emot Jesus. Petrus undervisar mig och vill hjälpa mig, och Maria får mitt hjärta att inifrån öppna sig mer för Jesus och Guds nåd. Det handlar om att bara låta nåden förvandla mig, *sola gratia*. Nåden kan öppna dolda källflöden inom mig, öppna mina ögon för mina skötesynder och misstag. Nåden kan också öppna mig för den andres nöd. Nåden kan göra att jag tydligare ser en människa som behöver min omsorg. Nåden kan även öppna mig för mitt eget mysterium. Jag måste älska mig själv och inte se mig som ett misslyckat och dåligt

exempel på den mänskliga arten. Att göra det är mer vanligt än vi tror i Sverige. Människor har ofta fått för sig att de ingenting duger till, inte klarar av någonting. De tror att Gud inte kan bry sig om dem.

Frälsningens fullhet kan innebära olika saker för oss. Sammanfattningsvis innebär det att vi får tro att Jesus hela tiden vill befria oss från den gamla människan och låta den nya människan stråla fram. Jesus vill ta av oss lager efter lager av ingrodd själviskhet, självbelåtenhet och självförakt. Det är egentligen två sidor av samma sak. Vi måste se på oss själva med Jesu ögon. Då blir livet oändligt mycket lättare. Då kan vi ibland skratta åt oss själva när vi annars skulle ha gråtit. Ambrosius (340-397) har en vacker sats. Han säger: ”*Immaculata ex maculatis*”. Den Obefläckade från de befläckade. Maria är *Immaculata*. Hon vill också steg för steg hjälpa oss att bli befriade från syndens fläckar, även de små, små på fönsterrutan som vi kanske inte riktigt har sett eller förstått. Då kan Guds ljus hela tiden strömma in och förvandla oss, så att nåden kan göra stora ting i oss liksom i henne.

I gamla medeltidskyrkor ser vi ofta altartavlor, som föreställer Marias kröning till drottning i himlen. Under den svenska medeltiden var ett av de vanligaste motiven i våra kyrkor Maria som kröns till drottning av Jesus i himlen. Det är en del av tron på Marias upptagning i himlen. Hon tas inte bara emot utan hon äras också som drottning. Det vill hon dela med oss, så att Jesus skall ge oss vår ärekrans i himlen. Vi har fullbordat loppet, pilgrimsfärden och vi tas emot i himlen. Men då måste vi ha befriats från allt det som hindrar oss att vara obefläckade. Här på jorden kanske vi kämpar eller inte gör det. Därför är skärselden, reningsorten ett utslag av Guds barmhärtighet. Även om skärselden är en främmande tanke för många är det många som har en intuitiv förståelse av den. Tidigare fick man inte be för de döda i en klassiskt luthersk miljö. Men nu hör man gång på gång att man börjar be för de döda. Det finns inte bara himmel och helvete, utan det finns en möjlighet att hjälpa och påverka också utöver döden.

När vi ser på Jungfru Marias roll är det för att vi skall förstå hur Jesus frälser världen och för att vi skall få ett åskådligt provexempel på vad frälsningen innebär. Då får vi se fram emot det som skall ske i evigheten, när vi tas emot och får den ärekrans, den livets krona som talar om den verklighet som övergår alla våra begrepp. Det är intressant att man i Sverige ärade Maria som drottning. En av våra mest älskade psalmer är ”Du drottning över Nordens land”. Maria är på ett helt unikt sätt knuten till den svenska folksjälen. Även när hon fördrevs ur kyrkorna, fanns hon kvar i naturens och kulturens rike. Många diktare, också de som inte var så kyrkliga som Pär Lagerkvist (1891-1974), har skrivit om Maria. Maria går över fälten i Dalarna. Kossorna var det käraste bönderna hade och de fick Marianamn. Maria lever även kvar i almanackan. Alla de stora Mariafesterna har fortfarande Marianamn i den svenska almanackan. Vi har 25 mars, 15 augusti, 8 september, 21 november och 8 december. Maria är kvar i det svenska medvetandet. Vi behöver henne för att se hur Jesus handlar med oss. Hon är ingenting som hindrar oss att komma Jesus närmare, utan hon är den som mest hjälper oss att komma Jesus närmare.

Vi behöver Petrusämbetet som förklarar vad frälsningen innebär för oss. Vi behöver också de moderna Mariadogmerna som åskådliggör vem Jungfru Maria är, vad Jesus gör med henne och vad han i sin tur vill göra med oss. Det hänger ihop. Det är viktigt att se att mysterierna hänger ihop. Egentligen finns det bara ett dogma, Kristusdogmat. Allt det andra är trådar som spinns till en underbar väv eller mosaik. Om vi tar bort Maria blir det något dystert,

manhaftigt och tråkigt. Något fattas i helheten. När vi har talat om Petrus och Maria är det egentligen om Jesusmysteriet vi har talat. Det hjälper oss att förstå vidden, bredden, längden och djupet av vem Jesus är och vad han vill göra för oss. Han vill frälsa oss och då behöver vi se vad frälsningen verkligen innebär redan från början. Annars blir det lite vagt. Då kan vi säga oss vara frälsta men är ändå lika goda kålsupare och kommer ingenvart. Frälsningen är en kontinuerlig process som pågår fram till vårt sista andetag. Till och med på dödsbädden kan vi befrias från vissa små bindningar. Vi behöver inte tänka på drottning Silvia som aldrig kommer eller hur det skall gå med vårt arvegods. Vi behöver inte bekymra oss om vad som sker efter vår död, utan vi får öppna oss för Guds barmhärtighet och tro att det som väntar oss övergår allt vi kan föreställa oss. Därför är bilden av Marias kröning så viktig för oss också. Vi får dela något av denna eviga härlighet när vi en gång når fram till målet. Men då måste vi även arbeta på vår frälsning.

Broder Wilfrid Stinissen (1927-2013) gav oss ett bra råd. Vi måste alltid ha med oss en liten sax och klippa av trådarna. Vi kan binda oss vid det mesta, också vid våra tragiska sår. Men allt kan också bidra till vår frälsning, också våra smärtor och lidanden och vår kamp om vi ser på det i Jesu ljus. Allt är användbart material för frälsningen. Allt kan återanvändas som vi ser i bikten. Det enda vi kommer med och vill ge Gud och det enda han vill ha är våra synder, som förvandlas till nåd. Den förlåtna synden är en av de största nådebevis vi har fått vara med om. Kyrkan är en förlåtelsens institution. Ingen mänsklig myndighet förlåter. Det är något ganska fasansfullt om vi inte har en tro på att Guds förlåtelse möter oss i Kyrkan. Världen förlåter aldrig. Det som ligger på nätet finns alltid kvar. Har vi sagt eller gjort något dumt finns det kvar och går inte att ta bort.

Vi får tacka Gud för att han genom både Petrus och Maria hjälper oss att få en djupare insikt i det Kristusmysterium som också är vårt personliga Kristusmysterium. Vi har alla en unik Kristusrelation. Han frälsar oss inte efter handboken utan i dialog med oss. Vi är medspelare. Kristus gör sig beroende av oss. Vi kan få frälsningen att stanna till. Vi kan säga nej tack, jag vill inte bli frälst, jag har annat att göra. Vi har en frihet, men vi har också en möjlighet att börja om. Allt detta vet vi och tror på, men vi behöver påminnas genom Kyrkans ständiga undervisning förmedlad av Petrus och genom Marias moderliga förbön och hjälp, så att vi ständigt får hjälp att ta emot Jesus Kristus i våra liv och en gång kan nå fram till himlens härlighet, den eviga bröllopsmåltiden, till kröningen. Allt detta pekar på en outtömlig, oförståelig, överjordisk verklighet som väntar oss när vi får se Gud sådan han är. Vi ber till sist för varandra.

Herre, Jesus Kristus, du går med ditt folk på den jordiska pilgrimsfärden. Hjälp oss att följa dig troget. Hjälp oss att ta emot all hjälp vi får från Petrus och Maria och alla våra himmelska och jordiska vänner, så att vi tillsammans som ett folk når fram till den eviga härligheten, där vi får fortsätta att lova, förhärliga, upphöja och tacka dig i alla evigheters evighet. I Faderns och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.